

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PEDAGOĢIJA, PSIHOLOĢIJAS UN MĀKSLAS FAKULTĀTE
PIRMSSKOLAS UN SĀKUMIZGLĪTĪBAS NODAĻA

**VALODAS SEKMĒŠANA AR MUZIKĀLO RITMA
ROTAĻU PALĪDZĪBU PIRMSSKOLAS IZGLĪTĪBAS
IESTĀDĒ BĒRNIEM 3-4 GADU VECUMĀ**

KVALIFIKĀCIJAS DARBS

Autors: **Alise Brēdika**
Stud. apl. ab18219

Darba vadītājs: Mag. paed. Ineta Aizporiete

RĪGA
2021

ANOTĀCIJA

Kvalifikācijas darba autore: Alise Brēdika

Kvalifikācijas darba nosaukums: “Valodas sekmēšana ar muzikālo ritma rotaļu palīdzību pirmsskolas izglītības iestādē bērniem 3-4 gadu vecumā”

Kvalifikācijas darba vadītāja: Mag. paed. Ineta Aizporiete

Kvalifikācijas darbs sastāv no teorētiskās daļas un no empīriskās daļas. Teorētiskajā daļā tiek apkopotas un analizētas teorētiskās atziņas par mūzikas izmantošanas iespējām pirmsskolas izglītības iestādē bērniem vecumā no 3-4 gadiem, par muzikālajām rotaļām kā muzikālās darbības veidu, pievēršot īpašu uzmanību mūzikas ietekmei uz valodas attīstību. Teorētiskās daļas nobeigumā tiek aprakstīts 3-4 gadus vecu bērnu vispārīgs attīstības raksturojums un valodas attīstība 3-4 gadus veciem bērniem. Empīriskajā daļā norisinās bērnu sākotnējā novērošana, lai noskaidrotu bērnu zināšanas 4 izvirzītajos sasniedzamajos rezultātos valodu mācību jomā: prasmi atdarināt dzirdēto ar skaņu rīkiem un balsi, prasmi pareizi izrunāt visas skaņas, prasmi atbildēt uz jautājumiem, kā arī prasmi rīkoties atbilstoši saklausītajai informācijai, paskaidrojot savu darbību. Darba autore veic izmēģinājuma darbību, izmantojot muzikālās ritma rotaļas, lai attīstītu konkrētās prasmes. Pētījuma nobeiguma daļā norisinās bērnu novērošana perioda noslēgumā un analizēti rezultāti, iekļaujot intervijas fragmentus ar pirmsskolas skolotājām, kā arī aprakstīti darba autores secinājumi.

Kvalifikācijas darbs sastāv no ievada, 5 nodaļām, 4 apakšnodaļām, secinājumiem, 3 tabulām, 11 attēliem un 6 pielikumiem.

Atslēgas vārdi: pirmsskolas vecuma bērns, valodas attīstība, muzikālās ritma rotaļas, runa, pirmsskolas izglītības iestāde

ANNOTATION

Author of qualification thesis: Alise Brēdika

Topic of qualification thesis: “Promotion of language through musical rhythm plays in pre-school education for children aged 3-4”

Qualification supervisor: Mag. Paed. Ineta Aizporiete

The qualification work consists of a theoretical part and an empirical part. The theoretical part summarizes and analyzes the theoretical findings about the possibilities of using music for pre-school children aged 3-4 years, about musical games as a form of musical activity, paying special attention to the influence of music on language development. At the end of the theoretical part, the general development characteristics of 3-4 year old children and language development for 3-4 year old children are described. In the empirical part, the initial observation of children takes place to find out the children's knowledge of the 4 achievable results in the field of languages: the ability to imitate what is heard with sound tools, the ability to pronounce all learning sounds correctly, the ability to answer questions. The author performs a pilot activity using musical rhythm games to develop different skills. In the final part of the research, the results of the closing and analysis of the period of observation of the children are included, including excerpts from the interview with the pre-school teachers, as well as the conclusions of the author are described.

The qualification work consists of an introduction, 5 chapters, 4 subsections, conclusions, 3 tables, 11 figures and 6 appendices.

Keywords: preschool child, language development, musical rhythm play, speech, educational institution

SATURS

IEVADS.....	4
1. MŪZIKAS IZMANTOŠANAS IESPĒJAS PIRMSSKOLAS IZGLĪTĪBAS IESTĀDĒ BĒRNIEM VECUMĀ NO 3-4 GADIEM.....	6
2. MUZIKĀLĀS ROTAĻAS KĀ MUZIKĀLĀS DARBĪBAS VEIDS.....	11
2.1. Muzikālās rotaļas pirmsskolas izglītības iestādē.....	11
2.2. Muzikālās ritma rotaļas.....	13
3. 3-4 GADUS VECU BĒRNU VISPĀRĪGS ATTĪSTĪBAS RAKSTUROJUMS.....	15
4. VALODAS ATTĪSTĪBA 3-4 GADUS VECIEM BĒRNIEM.....	19
5. PĒTĪJUMS PAR MUZIKĀLO RITMA ROTAĻU IETEKMI UZ VALODAS PRASMJU ATTĪSTĪBU BĒRNIEM 3-4 GADU VECUMĀ.....	22
5.1. Pētījuma organizācija un metodes.....	22
5.2. Empīriskā pētījuma norise un datu analīze.....	23
SECINĀJUMI.....	35
IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI.....	36
PIELIKUMI.....	38

IEVADS

Pirmsskolas vecuma bērniem 3-4 gadu vecumposmā vārdu krājums katram attīstās un pilnveidojās atšķirīgi, ņemot vērā katra bērna individuālās rakstura, attīstības atšķirības, iezīmes un īpatnības. Lai veicinātu valodas pilnvērtīgāku attīstību, vārdu krājuma paplašināšana ir jāveicina regulāri, tam pievēršot uzmanību ikdienā gan pirmsskolas izglītības iestādē, gan bērnam kontaktā ar vecākiem un citiem ģimenes locekļiem, citiem bērnu aprūpes pakalpojumu sniedzējiem. Bērni konkrētajā vecumposmā savu valodu sāk izmantot daudz vairāk un plašāk, taču darba autore uzskata, ka, ja bērnam šajā vecumposmā ir neliels vārdu krājums, tas var negatīvi ietekmēt bērna ikdienas dzīvi bērnudārzā, kontaktējoties ar citiem sava vecuma bērniem un pieaugušajiem, tāpēc ir ļoti nozīmīgi valodu, runu attīstīt un pilnveidot bērniem saistošā un interesantā veidā.

Mūsdienās ar bērnu uzvedības un saskarsmes grūtībām pirmsskolā un mājās aizvien biežāk sastopas gan vecāki, gan pedagogi. Kā daži no uzvedības traucējumu cēloņiem var būt tādi kā bērna, ģimenes sociālo un kultūras mijiedarbības rezultātā izveidojušās grūtības, piemēram, vecāku atraidījums, kā arī valodas barjera un bērna nespēja pilnvērtīgi izteikt savas emocijas, vajadzības un vēlmes, pastāstot par tām, izmantojot vārdus. Pēc darba autores domām un pēc diskusijām ar pirmsskolas pedagogiem, kuri ikdienā strādā ar 3-4 gadus veciem bērniem pirmsskolas izglītības iestādē, darba autore ir saskatījusi nepieciešamību pēc padziļinātākas 3-4 gadu vecuma bērnu vispārīgās attīstības raksturojuma izpētes, kā arī izpētīt kādā veidā un vai mūzika un muzikālās aktivitātes veicina bērna saskarsmes prasmju, runas attīstību un pilnveidi. Kvalifikācijas darba autore, strādājot pirmsskolas izglītības iestādē, ir novērojusi, ka bērniem, kuriem ir valodas un runas grūtības, kā, piemēram, mazs vārdu krājums, daudz biežāk ir manāmi uzvedības traucējumi, kā, piemēram, agresivitāte un noslēgšanās, nevēlēšanās un grūtības izveidot pozitīvu kontaktu ar citiem bērnudārza grupas bērniem un pieaugušajiem.

Pētījuma tēma: Valodas sekmēšana ar muzikālo ritma rotaļu palīdzību pirmsskolas izglītības iestādē bērniem 3-4 gadu vecumā

Pētījuma mērķis: Pētīt valodas attīstību 3-4 gadus veciem bērniem, izmantojot muzikālās ritma rotaļas.

Pētījuma jautājums: Kā ar muzikālo ritma rotaļu palīdzību var veicināt valodas attīstību 3-4 gadus veciem bērniem?

Pētījuma uzdevumi:

1. Raksturot muzikālās darbības pielietošanas priekšrocības un izpētīt muzikālo ritma rotaļu izmantošanas iespējas valodas apguves sekmēšanai pirmsskolas izglītības iestādē.
2. Izpētīt 3-4 gadus vecu bērnu runas un valodas attīstību.
3. Raksturot 3-4 gadus vecu bērnu vispārīgo attīstību, izmantojot pedagoģisko un psiholoģisko literatūru.
4. Veikt pētījumu par muzikālo ritma rotaļu izmantošanas iespējām bērnu valodas attīstībā.

Pētījuma priekšmets: Pedagoģiskais process pirmsskolā

Pētījuma objekts: Valodas sekmēšana, izmantojot muzikālās ritma rotaļas

Pētījuma metodes:

1. Teorētiskās metodes: literatūras un avotu analīze.
2. Empīriskās metodes: pedagoģiskā novērošana, eksperimentālā darbība, rezultātu analīze, standartizēta intervija, secinājumu apkopšana.

1. MŪZIKAS IZMANTOŠANAS IESPĒJAS PIRMSSKOLAS IZGLĪTĪBAS IESTĀDĒ BĒRNIEM VECUMĀ NO 3-4 GADIEM

2019. gadā izdotajā Valsts izglītības satura centra veidotajā pirmsskolas izglītības programmā mācību process ir iedalīts konkrētās septiņās zināšanu pamatu mācību jomās: valodu mācību jomā, sociālā un pilsoniskajā mācību jomā, kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā mācību jomā, dabaszinātņu mācību jomā, matemātikas mācību jomā, tehnoloģiju mācību jomā kā arī veselības un fiziskās aktivitātes mācību jomā. Kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā mācību jomas apguves laikā bērni tiek veicināti apgūt un pielietot dažādus mākslinieciskās izteiksmes līdzekļus, dziedāt patstāvīgi un līdzī skolotājas dziedājumam, bērns tiek mudināts radoši darboties, izmantojot skaņu rīkus, deklamēt nelielus dzejoļus, muzicēt, dejot. (*Kompetenču pieeja mācību saturā, 2019*)

Pirmsskolas izglītības iestādē bērns iegūst pirmās jaunu zināšanu un prasmju apguves procesa iemaņas, kuras kā zināšanas un pieredze veido nozīmīgu pamata bāzi nākotnes izglītības iegūšanas mācību procesam. Pirmsskolas vecumposms, bērni vecumā no 1,5 gadiem līdz 6 gadu vecumam, viennozīmīgi ir svarīgs vispārīgas bērna zināšanu bāzes pamata izveides un personības attīstības periods, kurš būtiski ietekmē bērna kā individuālas personības vēlēšanos vai nevēlēšanos apgūt jaunas zināšanas, iespaido vēlmi ar entuziasmu un pašvadīti apgūt un novērot pasaulē notiekošos procesus un likumsakarības. Ir svarīgi piedāvāt bērnam mūsdienām piemērotu, atbilstoši izstrādātu mācīšanās un audzināšanas procesu, liela nozīme ir regulārai mācību procesa satura pilnveidei un jauninājumiem mācību pieejā. (*Valsts izglītības satura centrs, 2019*)

Valsts izglītības satura centra izveidotajā mācību saturā pirmsskolas vecumposma bērni tiek iedalīt trīs posmos. Pirmais posms atbilst bērniem vecumā no 1,5 gadiem līdz 3 gadiem, otrais posms atbilst bērniem no 3 gadu vecuma līdz 5 gadu vecumam un trešais, noslēdzošais pirmsskolas izglītības posms ir attiecināts uz bērniem no 5 līdz 6 gadiem. (*Valsts izglītības satura centrs, 2019*)

Pirmsskolas izglītības satura programmā mācību procesa plānošanas laikā, pirmsskolas skolotājam tiek ieteikts veikt šādas darbības:

- Bērniem veidot tādas apstākļus, kuros bērni apgūst jaunas iemaņas un prasmes;

- Atbalstīt un motivēt bērnus iegūt aizvien jaunu pieredzi, zināšanas, iesaistot jaunās prasmes, sniedzot bērniem iespēju apgūt jaunas zināšanas, izmantojot daudzveidīgas mācīšanās metodes;
- Būt vērtīgam pret bērnu zināšanu un iemaņu attīstību, vērtēt bērnu sasniegumus, kā arī mudināt bērnus novērtēt pašiem savas zināšanas. Bērniem un vecākiem sniegt atgriezenisko saiti par bērna prasmju attīstību, piedāvāt pedagoģiskus un audzinājumus ieteikumus zināšanu un iemaņu labākai attīstīšanai un nostiprināšanai. (*Valsts izglītības satura centrs, 2019*)

Valsts izglītības satura izveidotajā materiālā ir pausts viedoklis, ka katrs bērns apgūst jaunas prasmes un iemaņas atšķirīgi. Ir bērni kuram konkrēto jaunu iemaņu apgūšanai ir vajadzīgs ilgāks laika periods, savukārt, citam bērnam kādas konkrētas prasmes, zināšanas un iemaņas ir grūtāk iemācīties un saprast, tāpēc tas izdodas apgūt lēnāk un ilgākā laika periodā. Iepazīstoties ar metodisko materiālu, darba autore secina, ka ir jāmeklē aizvien radošāki risinājumi, lai bērni apgūtu zināšanas un kā viens no saistošiem viediem kā bērniem apgūt zināšanas ir izmantojot muzikālo darbību dažādās mācību jomās. Pirmsskolas pedagogam ir nozīmīgi mērķtiecīgi plānot un vadīt bērniem piedāvātās darbības un aktivitātes, lai bērns savā ikdienā apgūtu mācību jomas, svarīgas prasmes un vērtībās balstītus ieradumus, kas ir ļoti nozīmīgs pamats turpmākās izglītības iegūšanai. (*Valsts izglītības satura centrs, 2019*)

Lai labāk izprastu tēmu, darba autore iepazīnās arī ar literatūru par valodu un mūziku vēsturiskajā kontekstā, lai salīdzinātu to ar pirmsskolas izglītības satura programmu mūsdienās. Piemēram, pedagoģijas zinātnieks Jānis Imants Birzkops savā grāmatā raksta, ka muzicēšana ir ļoti nozīmīgs aspekts augstāko domāšanas spēju pilnveidošanai jau no agras bērnības, nevis tikai pusaudžu vecumposmā vai pieauguša cilvēka vecumā. Dziedot dziesmas ar tekstu, vienā un tajā pašā laikā tiek nodarbināti divi atmiņas veidi- muzikālās, īslaicīgās atmiņas veids un verbālais atmiņas veids, tādā veidā tas pozitīvi iesaistīto verbālās atmiņas attīstību. Pēc pieredzes var secināt, ka dzirdot dziesmas melodiju, visvieglāk ir atcerēties dziesmas vārdus, līdz ar to var spriest, ka melodiskā atmiņa sekmē vārdisko atmiņu. (*Birzkops, 1999*)

Kā arī amerikāņu pedagogs un psihologs Hovards Gārdners uzsver, ka valodniecības prasmes attīstās kreisajā smadzeņu puslodē, bet muzikālās spējas lielākoties attīstās labajā smadzeņu puslodē, tāpēc abu smadzeņu pusložu attīstīšana, piemēram, dziedot, veicina visnotaļ zīmīgas vērtības- veiksmīgu labās un kreisās smadzeņu pusložu aktivitāti vienā un tajā pašā laikā. (*Gadner, 1993*)

Amerikāņu psiholoģe un psiholingviste R. Ajeljo 1994. gadā izdotajā grāmatā raksta, ka runa izsaka domu, taču mūzika harmoniski atspoguļo jūtas un sajūtas. (*Aiello, 1994*) Valodai un mūzikai ir vienojošas pazīmes un mijiedarbība: mūzika un valodai ir noteikta un konkrēta būtība, nozīme, gan mūzika, gan valoda ir saskarsmes veids, kuri tiek saklausīti un tiek izmantoti ar dzirdes aparāta palīdzību. Būtiskākā dažādība ir kādā veidā valoda un mūzika izpaužas. (*Radinova, 1994*) Čehu psihologs Hanušs Popoušeks raksta, ka valodai ir īpaši liela ietekme bērnu bioloģiskajā adaptācijā. (*Papoušek, 1996*)

Pedagoģijas zinātņu doktors Jānis Imants Birzkops savā grāmatā atzīst, ka muzicēšana ir ļoti nozīmīgs aspekts augstāko domāšanas spēju pilnveidošanai jau no agras bērniecības, nevis tikai pusaudžu vecumposmā vai pieauguša cilvēka vecumā. Dziedot dziesmas ar tekstu, vienā un tajā pašā laikā tiek nodarbināti divi atmiņas veidi- muzikālās, īslaicīgās atmiņas veids un verbālais atmiņas veids, tādā veidā tas pozitīvi iespaido verbālās atmiņas attīstību. Pēc pieredzes var secināt, ka dzirdot dziesmas melodiju, visvieglāk ir atcerēties dziesmas vārdus, līdz ar to var spriest, ka melodiskā atmiņa sekmē vārdisko atmiņu. (*Birzkops, 1999*)

Rotaļu un dziesmu laikā piedzīvoto un izjusto pieredzi bērns atveido noteiktos dzīves apstākļu kopumos. Rotaļājoties tiek attīstīta bērna emocionālie izturēšanās veidi. Emocionālais līdz pārdzīvojums ir vērojams arī bērna ķermeņa kustību izpausmēs: sejas izteiksmēs, mīmikā, kā arī, balsoties uz balss tembrālo intonāciju.

Veicot pētījumus ir secināts, ka pozitīva mūzika padara bērnus aktīvākus, to var apstiprināt, ņemot vērā bērnu izsauceņus, ķermeņa atsaucību, bērna aktivitātes un koncentrēšanās līmeņa palielināšanos. (*Radinova, 1994*) Aktuāls ir vācu zinātnieces R. Cimmeres (R. Zimmer) pētījums par bērnu valodas pilnveidošanu, izmantojot kustību un dziesmu. R.Cimmere uzsver, ka bērna valodas pilnveidošanās un bērna fiziskā aktivitāte ietekmē cits citu, visvairāk bērna mazbērna vecumposmā. Fiziskā aktivitāte sekmē un veicina bērna valodas attīstību. (*Zimmer, 2010*)

Skaņu izveidē svarīga ir artikulācija (tādu runas orgānu kā mēles, lūpu, žokļa kā arī mīksto aukslēju funkcionēšana). Izmantojot iepriekš minētās organisma daļas, nenoteiktas skaņas mērķtiecīgi var izveidot un izrunāt, no tām veidojot patskaņus un līdzskaņus. (*Nelsone*)

Amerikāņu pedagogs un psihologs Hovards Gārdners uzsver, ka valodniecības prasmes attīstās kreisajā smadzeņu puslodē, bet muzikālās spējas lielākoties attīstās labajā smadzeņu puslodē, tāpēc abu smadzeņu pusložu attīstīšana, piemēram, dziedot, veicina visnotaļ zīmīgas

vērtības- veiksmīgu labās un kreisās smadzeņu pusložu aktivitāti vienā un tajā pašā laikā.
(Gadner, 1993)

Muzicēšana attīsta emocionalitāti, kura iespaido cilvēka attieksmi, darbību, izturēšanos, tāpēc cilvēka atmiņa var kļūt noturīgāka, intensīvāk saglabājas dzirdētais un no apkartējās vides uztvertais. (Birzkops, 1999) Kā norādījis Latvijas psihologs, pedagogs un zinātnieks Rūdolfs Krūmiņš, “Emocionālā uzmanība ir apbrīnojams psiholoģisks mehānisms, kas pārvērš smago aktīvās uzmanības procesu par aizrautīgu, mērķtiecīgu, produktīvu darbības procesu, kurā izzūd aktīvās piespiedu uzmanības negatīvās sajūtas.” (Krūmiņš R, *Psiholoģijas zinātne mūzikas pedagoģijai*)

Muzikālajai izglītošanai pirmsskolā kā estētiskās un ētiskās izglītošanas sastāvdaļai ir svarīga nozīme pirmsskolas laikposmā veicināt bērnu dotības mūzikā, gūstot priekšstatu par muzikālās kultūras procesiem, izveidojot emocionāli vērtējošu attieksmi un apzinātu uztveri. Pirmsskolas muzikālās izglītošanas mērķis ir veicināt pirmsskolas vecumposma bērna daudzpusīgu muzikālo attīstību, kā arī attīstību kopumā, izmantojot mūzikas mākslas palīdzību, veicināt gatavību un sagatavotību izglītības iegūšanai vispārīgajās skolās. Mērķa sekmēšanai ir realizējami uzdevumi, kuros ir svarīga visu pirmsskolas pedagogu iesaiste, sadarbība un profesionālā līdzdalība:

1. Veicināt bērna spējas emocionāli izjust mūziku, veidot ieskatu mūzikas kultūrā;
2. Veidot priekšstatu un ieskatu par nepieciešamajām prasmēm un zināšanām mūzikā un veidot ieskatu muzikālo darbību daudzveidībā un dažādībā;
3. Muzikālās darbības procesa iesaistē sekmēt sensorās spējas tādas kā ritma izjūtu, dinamisko un tembrālo dzirdi, spēju uztvert skaņkārtu;
4. Sniegt priekšstatu par savas tautas muzikālo kultūru, veicinot turpmāko ieinteresētību citu tautu mūzikā;
5. Pievērst vērību dažādībām mūzikas žanros, iepazīt un saklausīt mūsdienu, klasiskās un nacionālās mūzikas atšķirības;
6. Pilnveidot radošās spējas rotaļās, dziedāšanā un muzicēšanā;
7. Veicināt muzikālo aktivitāšu pielietojumu ikdienas darbībās;
8. Iekārtot patīkamu un lietderīgu muzikālo un ar mūziku saistīto priekšmetu vidi emocionālās piesaistes veicināšanai (mūzikas diski, komponistu portretu attēli, radošie bērnu darbi, tautiskie daiļrades darbi). (A. Līduma, 2015)

Pirmsskolas vecumposmā emocionālās pilnveides attīstīšanas veids ir caur rotaļām. Caur piedzīvojumiem un emocionālajiem pārdzīvojumiem, kurus veicina pasaku un dziesmu kopums, veidojas bērna emocionālā uztvere.

Vairāki autori un pedagogi ir sprieduši par to, ka pirmsskolas vecuma bērna daudzpusīgai attīstībai orientētam pedagogam ir jābūt kompetentam un zinošam: ir nepieciešama ne tikai mācību procesa vadīšana, bet arī dziļāka izpratne par bērna vecumposma attīstību psihiskajā, emocionālajā, intelektuālajā un fiziskajā jomā.

PPMF pasniedzēja PhD Inga Belousa skaidro, ka gadījumos, ja pirmsskolas skolotājs ir tikai spējīgs plānot un vadīt mācību procesu, bet nav spējīgs pozitīvi veicināt, mudināt un ietekmēt bērna psihē notiekošos procesus un izmaiņas, tad progresīvu bērna daudzpusīgas attīstības veicināšanu nevarētu pat sagaidīt. Pirmsskolas izglītības skolotājam ir jāizveido attīstoša un izziņas veicinoša mācību un rotaļu vide, jānodrošina bērni ar attīstībai un vecumposmam piemērotiem pašizpaušmes un radošās darbības veicinošām aktivitātēm. (*Boulousa, 2003*)

Kvalifikācijas darba autore, pēc savas personīgās pieredzes secinot un strādājot pirmsskolas izglītības iestādē, ir novērojusi, ka katrs bērns bērnudārza grupiņā ir ar savu raksturu, savu mācīšanās tempu un uztveri. Pēc autores domām un pieredzes, mācību procesam ir jābūt daudzpusīgam, veidotam tā, lai bērniem ar atšķirīgu zināšanu bāzi, atšķirīgu uztveri un temperamentu ir iespēja izglītoties un saņemt viņam piemērotu, kvalitatīvu izglītību pirmsskolā.

2. MUZIKĀLĀS ROTAĻAS KĀ MUZIKĀLĀS DARBĪBAS VEIDS

Skaidrojošā un sinonīmu vārdnīca *Tēzaurus* vārds “rotaļa” tiek skaidrots šādi: “Darbība, darbību kopums, ko veic, lai sagādātu prieku, izklaidēšanos, un kam parasti ir raksturīga iztēlē radīta situācija un darbības objekti, kādu norišu, cilvēku, dzīvnieku u. tml. atdarināšana.” (*Spektors, 2009-2021*)

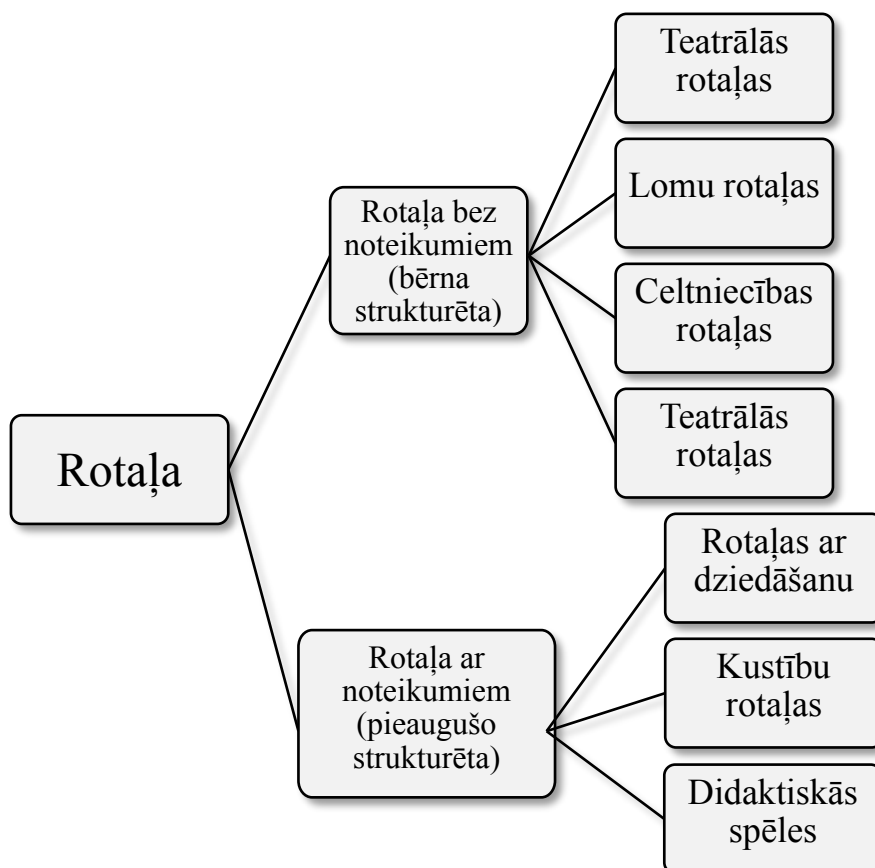
Muzikālā rotaļa ir process, kura laikā bērns izjūt pozitīvu emocionālu stāvokli, kam ir raksturīgs pacilāts garastāvoklis, izteikta labsajūta. Šis process ir abpusēja pozitīva reakcija starp bērnu un muzikālajiem rīkiem, savā darbībā pielietojot skaņu rīkus, mūzikas instrumentus un dažādus citus priekšmetus, piemēram, lakatus. Bērni, piedaloties muzikālajā rotaļā, izjūt prieku, kas ir viena no bērna labsajūtas un izaugsmes pamatvajadzībām. Darbojoties šajā aktivitātē tiek trenēta koncentrēšanās spējas, uzmanības noturība un tiek balansēts muskuļu sasprindzinājums. (*Alī, 2009*)

2.1. Muzikālās rotaļas pirmsskolas izglītības iestādē

Kvalifikācijas darba autore, strādājot pirmsskolā, ir novērojusi, ka bērni muzikālo aktivitāšu laikā, piemēram, piedaloties muzikālajās rotaļās, piedzīvo daudz patīkamas emocijas, atraisās un kļūst atbrīvotāki, vieglāk sadraudzējas ar citiem grupas bērniem. Strādājot pirmsskolas izglītības iestādē bieži var novērot situāciju, kurā ir bērni kuri nelabprāt vēlas iesaistīties mācību procesā un muzikālās rotaļas ir kā labs veids, lai starp pedagogu un bērniem veidotos un nostiprinātos pozitīvas emocionālu kontaktu, kurš palīdz tālākai sadarbībai starp bērniem, pedagogiem un bērnu vecākiem. Darba autore uzskata, ka muzikālās rotaļas ir nozīmīgs veids, kā palīdzēt katram bērnam vieglāk iejusties bērnudārza grupas kolektīvā, jo, ja bērns jūtas labi un droši, tad bērns ir daudz atvērtāks apgūt jaunas prasmes, zināšanas un iemaņas.

Muzikālajai rotaļai ir konkrēts nolūks un uzdevumi, kuri ir plānoti sasniegt. Nozīmīgi, lai muzikālās darbības mērķa uzsvars nebūtu tieši orientēts uz zināšanu iegūšanu, bet balstīta uz bērna pašvadītu rīcību, kura raisa vēlēšanos iepazīt un eksperimentēt. Pirmsskolas vecuma bērniem 3-4 gadu vecumā ir nozīmīgi veikt tādas darbību kopumus, kurus viņi izdarīt, lai bērnos stimulētu un rosinātu vēlmi rotaļāties un iesaistīties aktivitātēs, tādā veidā labāk iepazīstot apkārtējos apstākļus- telpu un cilvēkus sev apkārt. (*Alī, 2009*) Rotaļas pamatā nozīmīgākais ir

rotaļas process. Radošā rotaļā bērns darbojas improvizējot, balstoties pats uz savām sajūtām un pieredzi. (*Kāposta, 1993*) Vērojot bērnus rotaļājoties, var novērot viņu aktuālākās dzīves norises un emocionālo norišu kopumus. Rotaļa pilnveido bērna izziņas procesus, jo katrs bērns izvēlas kādu tēlu atveidot rotaļā, kas rotaļā norisināsies. (*Plaude, 2011*) Rotaļājoties noteiktā veidā īstenojas un aktualizējas neiroloģiskie impulsi, tādā veidā notiek aktīvi savstarpējās komunikācijas un saskarsmes procesi ar citiem rotaļu biedriem – gan pieaugušajiem, gan bērniem. (*Stangaine, 2010*)

2.1.att. **Rotaļu iedalījums** (Stagaine, 2015)

Mācīšanās stils ir kāds konkrēts paņēmiens, kādā katrs bērns vislabāk spēj koncentrēties, fokusēt un mobilizēt uzmanību, iegaumēt un apstrādāt iepriekš neapgūtu un komplicētu informāciju. (*Boulousa, 2003*) Pēc autores mācīšanās procesā nozīmīgi radīt nepiespiestu un brīvu vidi.

Mg.paed., pirmsskolas mūzikas skolotāja un ORFF pedagoge, kā arī grāmatas “Kociņu spēles” autore Baiba Brice pauž viedokli, ka Latvijā šobrīd ļoti nozīmīga ir kompetenču pieeja, līdz ar to, pirmsskolas pedagogiem ir jāpilnveidojas un pārdomāti jāizjūt dienas ritms pirmsskolas izglītības ikdienā. Bērnu ikdienā ļoti nozīmīgs ir uzturs, svaigs gaiss un citu

pamatvajadzību apmierināšana, kā arī nenoliedzami bērniem ļoti aktuāls ir radošs, aktīvs un pilnvērtīgs dienas ritms, kurš sevī ietver interesantas un saistošas muzikālās rotaļnodarbības. Mainoties laikam, pirmsskolas pedagogiem ir nozīmīgi attīstīt savu muzikālo darbību un kompetenci, līdz ar to, izvērtējot kāda veida muzikālās darbības viņi var piedāvāt bērniem.

Iepazīstoties ar teorētiskajām atziņām, darba autore secina, ka muzikālā darbība pozitīvi ietekmē bērna darbību un emocionālo pasauli, veidojot labu atmosfēru, lai apgūtu jaunas iemaņas un pilnveidotu valodu. Muzikālā darbība sevī ietver arī dažādas fiziskās aktivitātes, kā piemēram, darbošanos ar skaņu rīkiem, to iepazīšanu, izmantošanu, šīs aktivitātes viennozīmīgi ir ļoti saistošas pirmsskolas vecuma bērniem.

2.2. Muzikālās ritma rotaļas

Lai pilnvērtīgi un pakāpeniski attīstītu muzikālās un pārvietošanās kustību prasmes ir nepieciešama daudzveidīga un regulāra pedagoģiskā darbība, tāpēc autore B.Brice uzsver, ka pirmsskolas ikdienā regulāri jāveicina radošas, daudzpusīgas un aizraujošas muzikālās un kustību rotaļdarbības. Autore B.Brice uzskata, ka tādai muzikālajai un radošajai darbībai kā dziedāšanai, muzicēšanai un ritmiskajai darbībai ir jābūt bērna ikdienā. Pirmsskolas mūzikas skolotāja un vairāku grāmatu autore B.Brice, izvēloties ritma rotaļas muzikālajā darbībā ar bērniem, iesaka rūpīgi izvērtēt un novērot bērna iepriekšējo saskarsmi ar ritmiskajām rotaļām. Piedāvājot bērniem rotaļu, nozīmīgi ir konkretizēt kādas zināšanas un kādu jaunu pieredzi bērns iemācīsies ritmiskās rotaļas laikā. (*Brice, 2019*)

Muzikālajā darbībā vienmēr ir paustas dažādas emocijas, tās viennozīmīgi ir saiknē ar indivīda uzmanības noturību un tās produktivitāti. Koncentrēšanās, kas ir emocijās balstīta un ar emocionālo piesaisti un līdzpārdzīvojumu ir psiholoģisks process, kas no sarežģīta uztveramās aktīvās koncentrēšanās jaunu zināšanu apgūšanas procesa kļūst par aizraujošu un konkrētam mērķim paredzētu apguves procesu- fokusēšanos produktīvai darbībai. (*Smits, 2000*)

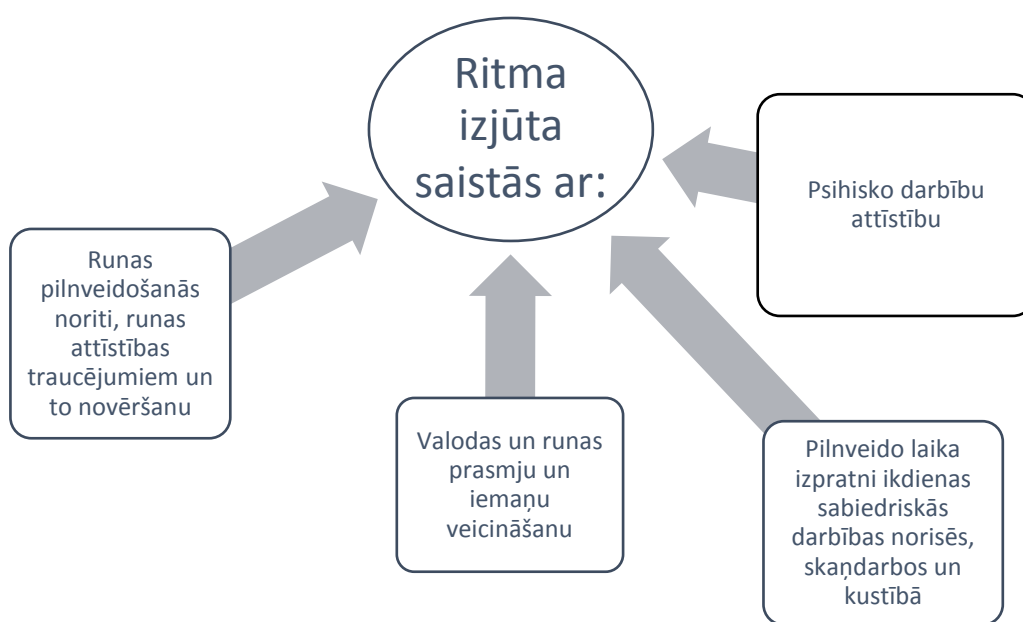
Mūzikas skolotāja un daudzu grāmatu autore Baiba Brice uzskata, ka veicinot bērna ritmiski muzikālo virzību tiek attīstīta bērnu muskuļu darbība, kā arī tiek veicināta bērna intelektuālā un psihiskā attīstība.

Pieaugušo un bērnu kopīgi veiktās muzikālās aktivitātes vecina bērna drošības sajūtu un emocionālo labsajūtu, kā arī pieķeršanās jūtas.

Pirmsskolas vecumā ir ieteicamas veikt šādas ritmiskas darbības kā:

- Dziedāšana- grāmatās raksītās autordziesmas priekš bērniem, kā arī dziedāšana, aprakstot kādas praktiskās ikdienas darbības pieaugušais un bērns veic konkrētajā situācijā (par drēbju sakārtošanu pirms diendusas, par tīrību, kārtību);
- Skaitāmpantu skandēšana, piemēram, dzejoļi bērniem, tautasdziesmas, improvizēti-pašizveidoti dzejoļi un frāzes aprakstot ikdienas situācijas;
- Mūzikai piemeklētas kustību darbības, veikt dejas kustības mūzikas pavadījumā ar citiem bērniem un pieaugušo;
- Muzikālās darbības, piemēram, darbošanās ar brīvi pieejamiem skaņu rīkiem — kastaņiem, klučiem, zīlēm u.tml.

Pirmsskolas vecumā valodas pilnveidošanās norit visātrāk un to veiksmīgi var pilnveidot, izmantojot rotaļas ar ritma elementiem, jo tās bērniem konkrētjā vecumposmā ir ļoti aktuālas un saistošas, tādā veidā sekmējot valodas attīstību. Valodas attīstīšanās bāze pirmsskolas vecumā ir balstīta uz bērna patīkamajām sajūtām darbošanās un mācīšanās laikā. (Brice, 2019)

2.2.att. Ritma izjūtas saikne ar bērna attīstību (Brice, 2019)

L.Lasmane izsaka viedokli, ka pirmsskolas izglītības iestādē bērni muzikalitāti pilnīgāk uztver caur praktiskām, fiziskām aktivitātēm- skandējot skaitāmpantus, ar balsi atskaņojot dziesmu un melodiju, darot darbības, kurām piemīt noteikts ritms. (Lasmane, 2012)

Darba autore uzskata, ka pedagogiskajā darbībā pirmsskolā muzikālās ritma rotaļas ir ļoti aktuālas, jo tās bērniem ir ļoti saistošas un tās sevī ietver vairākas darbības, piemēram, dziedāšanu, darbošanos ar skaņu rīkiem, ritmisku kustību veikšana u.c.

3. 3-4 GADUS VECU BĒRNU VISPĀRĪGS ATTĪSTĪBAS RAKSTUROJUMS

Autors Mg. psych. Ēriks Kalvāns savā grāmatā “Attīstības psiholoģija” par bērnu psihisko attīstību pirmsskolas vecumā raksta, ka bērnu pirmsskolas vecumā realitātes un īstenības uztveršanas spēja nozīmīgā veidā izvēršas plašumā un palielinās. Bērnu zināšanu, iemaņu un prasmju attīstības virzību ietekmē ģimene un apkārtējā vide, kā arī saskarsme ar apkārtējiem bērniem ar kuriem kopā bērns rotaļājas, ārējā vide, kā piemēram, rotaļu laukums un tur sastopamie bērni, kā arī valsts, kurā bērns dzīvo. Tādā veidā ļoti nozīmīgu iespaidu bērnam atstāj daudzveidīgā apkārtnē, sociālā apkārtnē – bērns iepazīst savstarpējo attiecību pasauli, vairāku veidu pieaugušo cilvēku un dažāda vecuma bērnu uzvedības modeļus. Pirmsskolas vecumā bērnos parādās liela interese iesaistīties pieaugušo dzīvē un kļūt neatkarīgākam. Šī interese ietekmē bērna vēlmi sižetiskajās rotaļās atveidot un modelēt pieaugušo mijiedarbību vienam ar otru. (Kalvāns, 2018)

Psiholoģiskā attīstība, cilvēka kognitīvo, emocionālo, intelektuālo un sociālo spēju attīstība un to funkcionēšana dzīves laikā sākas jau no zīdaiņa vecuma līdz sirmam vecumam. Zīdaiņa vecums ir periods no dzimšanas līdz valodas apguvei vienu līdz divus gadus vēlāk. Papildus iedzimtu refleksu kopumam, kas palīdz viņiem iegūt barību un reaģēt uz briesmām, jaundzimušie ir aprīkoti ar noslieci uz noteiktiem vizuālajiem modeļiem, tostarp cilvēka sejas, un dažām skaņām, ieskaitot cilvēka balsi. Dažu mēnešu laikā viņi spēj atpazīt savas mātes pēc redzes, un viņiem ir pārsteidzoša jutība pret toņiem, ritmisko plūsmu un individuālajām skaņām, kas veido cilvēka runu. Pat mazi zīdaiņi spēj sarežģīti uztvert spriedumus, kas saistīti ar attālumu, formu, virzienu un dziļumu, un drīz vien viņi var sakārtot savu pieredzi, vienādi veidojot priekšmetu un notikumu kategorijas (piemēram, cilvēki, mēbeles, pārtika, dzīvnieki). (Encyclopedia Britannica, 2015)

“Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata” grāmatas autore V. Golubina savā grāmatā uzsver, ka pirmsskolas laika posms ir ārkārtīgi nozīmīgs laiks bērna attīstības norisē. Bērns paliek nenogurstošāks fizisko slodžu laikā, bērna kustības paliek nepiespiestākas un tiek veiktas ar lielāku pārliecību. Grāmatas autore uzskata, ka bērns, kurš ir nesen piedzīvojis krīzi trīs gadu vecumā, ir ļoti enerģisks, darbīgs un ekspresīvs. Konkrētajā laika periodā vēl joprojām attīstās iekšējo orgānu sistēma. Bērnam sāk attīstīties iekšējā runa, kā arī pilnveidojas prasme salīdzināt, pētīt, analizēt, ievērot un atpazīt atšķirīgo un kopīgo, aktīvāk sāk darboties tēlainie priekšsti (iztēle). (Golubina, 2007)

Darba autore uzskata, ka bērna attīstība sākas jau ļoti agri- pirmajos bērna dzīves mēnešos, pat jau pirms tam, un kā savā grāmatā norāda psiholoģijas doktore G. Svence bērna personības veidošanās iedīgļi jau sāk veidoties jau topošās mammas ķermenī, pat jau pirms tam. Personas individuālā attīstība sākas jau grūtniecības iestāšanās brīdī. Psiholoģijas speciālisti atzīst, ka bērna personība jau var sākt veidoties pirms grūtniecības iestāšanās, kad vēl vecāki tikai domā par bērniņa ieņemšanu un kļūšanu par vecākiem. Nākotnes mammai un tētim būtu vēlams ieplānot ģimene pieaugumu jau pirms grūtniecības iestāšanās procesa. Individīda psihisko attīstību iespaido arī tas, vai mazulis ir bijis plānots un gaidīts. Topošajai māmiņai nozīmīgi ir rūpēties par savu fizisko un emocionālo veselību, pirms grūtniecības iestāšanās noskaidrot, vai viņas organisms ir vesels un vai viņas ķermenis var nodrošināt labvēlīgu un veselīgu vidi ieņemtajam mazulim. (Svence, 1994)

Emocionālās un psihiskās attīstības raksturojums 3-4 gadu veciem bērniem

Zinātņu doktors Džozefs J. Kampos emocijas definē kā personas gatavību vai mēģinājumu veidot, saglabāt vai vēlēšanos mainīt attiecības ar citu personu, ņemot vērā cilvēka mainīgos apstākļus un personīgo attieksmi pret konkrēto cilvēku vai situāciju. (Campos, Frankel & Camras, 2004)

Bērna attīstība, koncentrēšanās spējas, jaunu prasmju, darbību un zināšanu apguve ir tiešā veidā saistīta arī ar bērna emocionālo labsajūtu, drošības sajūtu, bērna jūtām. Nozīmīgs ir veids kā bērns, kad viņš sastopas ar jaunām situācijām, problemātiskām situācijām, neveiksmēm, dažādām neparedzētām stresa situācijām, veiksmei, attiecas pats pret sevi, pret apkārtējiem cilvēkiem (vecākiem, pedagogiem, citiem ģimenes locekļiem, citiem bērniem). Pirmsskolas vecumposmā bērns strauji attīstās un vairāk apzinās pats sevi un apkārtējos cilvēkus, notiek izmaiņas bērna raksturā, uzvedībā, emocionālajā pasaulē, laika posmā pēc pirmsskolas vecumposma bērna raksturs un sevis apzināšanas, identitāte ir vairāk nostabilizējusies, nekā kā laika posmā pirmsskolas vecumposma beigās. Pirmsskolas vecumposma bērnos ir vērojamas iekšēji pretrunīgas (ambivalentas) jūtu, reakcijas uz dažādām situācijām, darbību un domu izpausmes. Pirmsskolas vecumposma bērnos manāmas garastāvokļa svārstības, vienā un tajā pašā brīdī viņi var, piemēram, kādam atņemt manu, dusmoties un pēc brīža jau palīdzēt kādam un just lielu empātiju pret kādu draugu vai situāciju. (Svence, 1999)

Emocionālās pašregulācijas rašanās ir īpaši svarīga agrā bērnībā un notiek ģimenes un vienaudžu attiecību kontekstā. Atklāta pozitīvu emociju izpausme un siltas, atbalstošas attiecības starp vecākiem un bērniem veicina efektīvu emocionālo pašregulāciju. No otras puses, bieža negatīvu emociju izpausme ģimenē un skarbas, sodošas disciplināras atbildes palielina mokošo un neregulēto emociju pieredzi, kas var novest pie psihopatoloģijas. Atbilstošas vienaudžu attiecības, ko raksturo kopīgas rotaļnodarbības, ir svarīgas arī emocionālās regulācijas attīstībai agrā bērnībā. Bērni gūst emocionālu izpratni un spēju iejusties un palīdzēt uzvedībā no labi regulētas emocionālās apmaiņas ar vienaudžiem. (*Encyclopedia Britannica, 2016*)

Emocionālā attīstība, pieredzes rašanās, emociju izpausme, izpratne un regulēšana jau kopš dzimšanas, kā arī šo spēju pieaugums un izmaiņas norisinās bērnībā, pusaudža vecumā un pieaugušā vecumā. Emociju attīstība notiek kopā ar nervu, kognitīvo un uzvedības attīstību un parādās noteiktā sociālā un kultūras kontekstā. (*Encyclopedia Britannica, 2016*)

Pētot emocionālo attīstību vēsturiskajā kontekstā, pasaules slavenais britu psihologs, psihiatrs un psihoanalītiķis Džons Boulbijs (John Bowlby), ievērojams ar savu radošo ieguldījumu pieķeršanās teorijas izveidē, savā grāmatā "Drošais pamats", skaidroja piesaisti ar neredzamām emocionālajām saitēm, kas spēj savienot divus cilvēkus laikā un telpā. Psihoanalītiķis Dž.Boulbijs ir izveidotājs pasaules slavenam terminam drošā piesaiste (*attachment theory*), kas tiek paskaidrots kā bērna un bērna tuvāko personu (vecāku, tuvāko aprūpētāju) regulāras emocionālas attiecības un bērna fizisko un emocionālo vajadzību savlaicīga apmierināšana, kā piemēram, reaģēšana uz bērna vajadzību pēc fiziskiem pieskārieniem- samīļošanu, glāstiem, galvas noglaidīšanu. Emocionālo un fizisko vajadzību apmierināšanai no vecāku un tuvāko aprūpētāju puses ir jābūt regulārai un paredzamai, vecākiem ir jābūt bērniem pieejamiem, līdz ar to bērnos veidojas drošības sajūta, stipra pieķeršanās un uzticēšanās vecāku palīdzībai, ka tā būs pieejama, kad tas bērnam ir nepieciešams. Ja vecākiem ar bērnu ir izveidojusies droša emocionālā saite, tad pirmsskolas izglītības iestādes kontekstā, bērnam ir sekmīgāks adaptācijas periods pirmsskolas izglītības iestādē, kā arī bērnam ir vieglāk izveidot attiecības ar citiem bērniem grupiņā un iestādes pedagogiem. (*Boulbijs, 1998*)

Iepazīstoties ar pētījumu par psihoemocionālo attīstību un tās traucējumiem bērniem, darba autore nonāk pie secinājuma, ka bērnu vecumposms no 3-4 gadiem ir ārkārtīgi nozīmīgs laiks bērnu dzīvē, kad strauji attīstās psihe. Pētījumā ir aprakstīts, ka tieši vecumā no 3-4 gadiem ļoti progresīvi veidojas un attīstās bērna psihe un psihē notiekošie procesi. Bērna

psihoemocionālo attīstību un emocionālo veselību tiešā veidā skar bērna apkārtējā vide, kurā viņš atrodas- ģimene un bērnudārzs, kur bērns pavada daudz laika, tāpēc ir ļoti nozīmīgi, ka bērna apkārtējā vide ir harmoniska un droša. (Panova, 2017)

Kvalifikācijas darba autore, iepazīstoties ar teorētisko literatūru par 3-4 gadu vecu bērnu vispārīgo attīstību, secina, ka šajā vecumposmā bērni aizvien vairāk sāk apzināties un atpazīt savas un citu cilvēku emocijas. Darba autore uzskata, ka skolotāja atbildība ir veidot atbilstošu un interesantu vidi bērnudārza grupiņā, lai bērnam nodrošinātu pozitīvu un drošu vidi, kurā katrs bērns var radoši un daudzveidīgi attīstīt savas prasmes un zināšanas, apmierināt savu zinātkāri, iegūt jaunas zināšanas par apkārtējo pasauli un vidi sev apkārt. Šajā vecumposmā bērnam ir raksturīgi apgūt un nostiprināt prasmes un iemaņas brīva un nepiespiestā gaisotnē, rotaļu veidā. Rotaļas ir ļoti nozīmīgs veids, lai bērnam attīstītos runa. Kvalifikācijas darba autore uzskata, ka, ja starp vecāku un bērnu nav izveidojusies stabila, droša emocionālā piesaiste, tad bērnudārzā pedagogi var novērot situācijas, kurās bērnos ir vērojamas grūtības veidot attiecības ar citiem bērniem un pedagogiem, bērni saskarās ar dažādām saskarsmes un komunikācijas grūtībām.

5. VALODAS ATTĪSTĪBA 3-4 GADUS VECIEM BĒRNIEM

Runa ir dinamisku skaņu kopums, caur muskuļu un nervu darbības veidotām skaņām rīklē. Runa ir viena no būtiskākajiem saziņas un saskarsmes veidiem. Valodas grūtības ir saistītas ar valodas skaņu veidošanās (artikulācijas), satura izklāsta tempa un ritma un/vai balss traucējumiem. *Valodas traucējumi* ir runātu, rakstītu skaņu un simbolu kopuma nepareizas izpratnes un pielietošanas novirzes no normas. Valodas skaņu veidošanās traucējumi ir iemesls nepareizai skaņu izrunai, traucējumi izpaužas kā skaņu aizvietošana ar citām skaņām, skaņu neizrunāšana (izlaišana), skaņu izrunāšana nepareizā secībā, šīs darbības veicina neskaidras runas veidošanos. Nepareizu, traucētu runu skaidro kā runu ar saraustītu runas plūdumu, runas dinamikas traucējumiem, dažādu skaņu, frāžu, teikumu atkārtošanu. Pazīmes, ka balss aparāta darbībām ir novirzes no normas ir balss kvalitātes, rezonanses (uzspiestu svārstību amplitūdas straujš pieaugums svārstību sistēmā), intonācijas, balss skaņas dzirdamības pakāpes pārmaiņas nepiemērotas konkrētās personas vecumposmam un dzimumam. (*Nacionālā enciklopēdija, 2018*) Balss ir skaņu kopums, kurš sastāv no cilvēka elpošanas ceļu orgāniem (balss aparāta), balss ir skaņu kopums, kas ir raksturīgs runai. (*Latviešu-angļu, angļu-latviešu juridisko terminu vārdnīca, 2009*)

Valodniece un terminoloģe Valentīna Skujiņa par komunikācijas procesu savā grāmatā raksta, ka, lai veidotos savstarpēja vārdiska saskarsme tam pamatā ir valoda- runa un vārdi. Saruna ir vārdu un žestu informācijas apmaiņa, to var definēt kā procesu, kuram realizējoties, bērns vai paaugušais var apmierināt savas vajadzības, sasniegt savus mērķus un intereses, ietekmēt citu cilvēku domas, rīcību, uzvedību. (*Skujiņa, 2007*) Komunikācija starp divām vai vairākām personām, kas kā reāllaika saruna var ietvert tērzēšanu, video vai audio. (*Microsoft Terminology, 2019*)

Otrais nozīmīgais cilvēka attīstības posms - bērnība - ilgst no viena vai divu gadu vecuma līdz pusaudža vecuma sākumam 12 vai 13 gadu vecumā. Bērnības sākumposmu raksturo milzīgi panākumi valodas izpratnē un lietošanā. Bērni sāk saprast vārdus dažus mēnešus pirms viņi paši runā. Zīdaiņi vidēji izrunā savus pirmos vārdus līdz 12–14 mēnešiem, un līdz 18. mēnesim viņu runas vārdnīca ir aptuveni 50 vārdi. Bērni sāk lietot divu un pēc tam trīs vārdu kombinācijas un pāriet no vienkāršām lietvārdu-darbības vārdu kombinācijām uz gramatiski sarežģītākām sekvencēm, arvien saudzīgāk un precīzāk izmantojot savienojumus, prievārdus, rakstus un laikus. Līdz ceturtajam gadam lielākā daļa bērnu var runāt pieaugušajiem līdzīgos teikumos un ir sākuši apgūt sarežģītākus gramatikas un nozīmes noteikumus. (*Encyclopedia Britannica, 2015*)

Pirmsskolas vecumā bērni pakāpeniski sāk uztvert savas un citu bērnu runas atšķirības. Pirmsskolas vecuma 1. un 2. posmā vēl saglabājas konkrētajam vecumam piemītošā skaņas uztvere un bērns vēl uztver neprecīzi izteiktos vārdus, bet pakāpeniski šī spēja samazinās. Bērns apgūst pareizi izrunāt vārdus un skaņas, kā arī pareizi un precīzi saklausīt tās. (*Shaffer, Kipp, 2013*)

Trīs gadu vecumā bērna valoda attīstās ļoti strauji. Bērns apgūst daudz jaunu vārdu, klausoties vecākos un citos pieaugušos, kā arī klausoties stāstus. Bērns izrādīs lielāku interesi par saziņu un izrāda aktīvāku vēlmi pats stāstīt stāstus un sarunāties. Bērni 3-4 gadu vecumā sāk saprast lielāko daļu pieaugušā teiktā un var uzminēt vārdus, ko viņš nezina. Parasti bērni šajā vecumā saprot daudz vairāk vārdu, nekā pats vēl spēj pateikt.

Aptuveni trīs gadu vecumā bērns sāk izmantot teikumus, kas sastāv no 3–5 vārdiem vai pat vairāk. Bērns sāks norādīt uz attēlu daļām, piemēram, govys degunu, un sāk nosaukt citus vienkāršus objektu daļas, priekšmetus.

Sasniedzot četru gadu vecumu bērns valodā sāk izmantot garākus teikumus, kas sastāv no aptuveni 5–6 vārdiem vai vairāk. Viņš sāk saprast lielāko daļu, ko pieaugušais saka, un sāk izpildīt norādījumus, veicot 2–3 soļus, ja vien tie attiecas uz pazīstamām lietām, piemēram, “Aizveriet grāmatu un iedodiet to mammai”. Viņš sapratīs tādas īpašības vārdus kā “garš” vai “plāns” un lietos tādas “jūtas” vārdus kā “laimīgs” vai “skumjš”. (*The Australian parenting website, 2020*)

Šajā vecumposmā pilnveidojas gramatiskās prasmes. Bērni mācās vārdu un teikumu veidošanās likumsakarības. Izteikta pazīme ir tā, ka bērns mēģina pats veidot vārdus un frāzes, izmantojot jaunās zināšanas par gramatiskajām likumsakarībām. Parasti bērna sākotnējie jaunizveidotie teikumi un frāzes ir savdabīgi, oriģināli un pirmreizēji. Kā, piemēram, šādi teikumi kā “...no piparmētru plācenīšiem mutē ir caurvējš”; “...mamma dusmojas, bet ātri uzlabojas”. (*Кулагина, 1997*).

Būtiska nozīme uztveres attīstības norisē ir runai, piemēram, bērns redz kādu lietu un nosauc to vārdā, raksturo lietas īpašības. Izmantojot valodu, bērns veiksmīgāk izprot objekta īpašības. (*Burman, 2008*)

Pirmsskolas vecuma bērnu aizrauj apkārtējā pasaule, un tam ir raksturīgi uzdot daudzus jautājumus, piemēram, “kas”, “kā” un “kāpēc”. Runājot par izpratni, bērns pakāpeniski sāk iepazīt un izprast zina par tādiem pretstatiem kā liels/mazs un vairāk/mazāk un tādi jēdzieni kā “ieslēgts”, “iekšā” un “zem”. Šajā vecumā bērna atmiņa strauji attīstās. Piemēram, viņš var

atcerēties bērnu dzejoļus un pat var tos atkārtot patstāvīgi, ar nelielu pieaugušā palīdzību. Bērns arī sāks norādīt burtus un ciparus, kurus viņš atceras, un nosaukt tos, kā arī attīstās prasme saskaitīt līdz četriem objektiem un kārtot tos pēc krāsas un formas. (*The Australian parenting website, 2020*)

Valodas un izrunas terapeite, grāmatas autore Sallija Vorda (*Sally Ward*) savā grāmatā “Mazais runā” pauž viedokli, ka bērns vecumā aptuveni no trīs ar pusi līdz četrus gadu vecumam tikpat kā būs iemācījies valodas lietošanas pamata prasmes. Šajā vecumā bērna valodas lietojuma uztvere vēl aizvien attīstās un pilnveidojas. Bērns šajā vecumā jau ir apguvis vai ir daļēji apguvis vairākus tūkstošus vārdus vairākās nozīmīgākajās vārdšķirās kā, piemēram, apguvis ievērojami lielu apjomu ar darbības vārdiem, lietvārdiem, īpašības vārdiem, apstākļa vārdiem un prievārdiem. Kā arī bērns sāk uztvert vārda nozīmi arī mazāk izplatītiem un neregulārāk izmantajiem vārdiem un vārdu savienojumiem. Līdz ar to bērns uztver teju visu, ko vecāki un audzinātājas runā ikdienā, bērni ar interese klausās pieaugušo cilvēku sarunās un mācās līdz tam vēl nedzirdētu vārdu nozīmes, kā arī teikumu veidošanas uzbūves. Šīs jauniegūtās zināšanas un pieredze ir pamanāma bērna runā un ir vērojama liela izaugsme bērna valodas lietojumā. (*Vorda, 2017*)

Logopēde A.Bāra par runas attīstību trīs gadu vecumā raksta, ka runas prasmei attīstoties un pilnveidojoties, trīsgadīgu attīstībai atbilstoši ir jautāt daudz jautājumu. Bērniem trīs gadu vecumā ir raksturīgi precīzi izrunāt gandrīz visas skaņas. Bērni sāk interesēties par burtiem, vairāk tos ievērojot un pievēršot burtiem uzmanību apkārtējā vidē. (*Bāra, 2016*)

Darba autore, strādājot pirmskolas izglītības iestādē ar trīs līdz četrus gadus veciem bērniem, ir novērojusi, ka bērniem ap trīs gadu vecumu sāk parādīties liela interese par burtiem, kur redzami uz bērnu dārza grupiņas sienām un citās telpās izglītības iestādē, piemēram, bērni ar lielu interesi pēta uz “runājošās sienas” izvietotos plakātus un uzrakstus un mācību centriņos sastopamos uzrakstus un burtus. Ap trīs gadu vecumu bērni sāk atpazīt sava vārda pirmo burtu citos vārdos un uzrakstos, kā arī citus sev nozīmīgus burtus, piemēram, pārējos sava vārda burtus, kā arī savas mammas un tēta vārda pirmos burtus, sakot: “A ir mans burtiņš, L ir manas mammas burtiņš, bet R ir mana tēta burtiņš. Iepazīstoties ar teorētiskajām atziņām par valodas un runas attīstību 3-4 gadu vecumā, kvalifikācijas darba autore secina, ka šajā vecumā bērnu runas prasmes un attīstība ir ļoti strauja, bērni ar katru dienu pilnveido savu runu un paplašinās bērnu vārdu krājums.

5. PĒTĪJUMS PAR MUZIKĀLO RITMA ROTAĻU IETEKMI UZ VALODAS PRASMJU ATTĪSTĪBU BĒRNIEM 3-4 GADU VECUMĀ

5.1. Pētījuma organizācija un metodes

Balstoties uz teorētiskā pētījuma atziņām un kvalifikācijas darbā izvirzīto mērķi, kvalifikācijas darba autore veica empīrisko pētījumu, lai novērotu muzikālo ritma rotaļu ietekmi uz valodas prasmju attīstību Rīgas X privātās pirmsskolas izglītības iestādē bērniem 3-4 gadu vecumā.

Empīriskajā pētījumā darba autore lieto sekojošās pētījumu metodes:

1. *Pedagoģiskais novērojums* – pedagoģiskais novērojums ir process, kurš ietver konkrētu laika periodu, kura laikā pedagogs novēro bērnu darbošanos, novērojuma laikā pedagogs veic bērnu darbību analīzi un izvērtēšanu. Pedagogs, pedagoģiskā novērojuma beigās, veic izmaiņas pedagoģiskās darbības plānošanā un organizēšanā. (Golubina, 2007) Kvalifikācijas darba autore, pētījuma ietvaros, īsteno bērnu novērošanu, iepriekš izvirzot vērtēšanas kritērijus.
2. *Standartizēta intervija* – veicot standartizētu interviju, intervējamais atbild uz iepriekš sagatavotiem jautājumiem, kurus, intervijas gaitā, nedrīkst pārfrāzēt un pārveidot. (Golubina, 2007) Pētījuma procesā, darba autore intervēja divas pirmsskolas mūzikas skolotājas un vienu pirmsskolas skolotāju.

Pedagoģiskais novērojums norisinās Rīgas X privātajā pirmsskolas izglītības iestādē, bērnodārza grupā ir 15 bērni, 9 zēni un 6 meitenes vecumā no 3 – 5 gadiem, bet vecumā no 3 – 4 gadiem ir 4 zēni un 2 meitenes. Darba autore darbosies ar visiem bērniem grupā, dažkārt tos sadalot nelielākās grupās (sākotnējās pedagoģiskās novērošanas laikā), kā arī darbojoties individuāli. Pētījuma novērošana un analīze tiek veikta tieši par 6 bērniem vecumā no 3 – 4 gadiem. Konkrētajā vecumposmā 2 no bērniem nāk no jauktām valodas ģimenēm (latviešu-krievu un latviešu-angļu valodās runājošām ģimenēm), 1 bērns ir no krievvalodīgas ģimenes. 1 no bērniem ir novērojamas nelielas saskarsmes un komunikācijas grūtības un zemas koncentrēšanās spējas.

Pētījuma norises laiks ir no 2021.gada oktobra sākuma līdz 2021.gada decembrim. Empīriskajā pētījumā tiek pētīti 4 zēni un 2 meitenes.

Pētījums ir iedalīts četrās daļās:

1. Pedagoģiskais novērojums;
2. Izmēģinājuma darbība, izmantojot muzikālās ritma rotaļas;
3. Atkārtots pedagoģiskais novērojums;
4. Divas standartizētas intervijas.

5.2. Empīriskā pētījuma norise un datu analīze

Pedagoģiskā novērošana

Lai varētu novērot un pētīt 3-4 gadīgu bērnu valodas attīstības gaitu, darba autore pētījuma ietvaros īsteno pirmreizēju bērnu pedagoģisko novērošanu. Kvalifikācijas darba autore, balstoties uz Skola2030 izstrādātajām pirmsskolas mācību satura vadlīnijām, izstrādā kritērijus bērnu valodas prasmju novērtēšanai. (skatīt 5.2.1 tabulu) Bērnu identitātes saglabāšanai vārdi datu analīzes aprakstā ir mainīti.

Lai veiksmīgāk novērtētu un izprastu bērnu prasmes izvēlētajos sasniedzamajos rezultātos valodas jomā empīriskā pētījuma bērnu sākotnējā novērošanā, darba autore novēroja bērnus un rezultātus attēlo diagrammā. Norises iznākums ir attēlots tabulā. (skatīt 5.2.2.tabulu)

5.2.1. tabula

Kritēriji bērna valodas attīstība novērtēšanai

N.p.k	Plānotais bērnam sasniedzamais rezultāts	Bērna darbība plānotā rezultāta sasniegšanai
1.	Saklausa un mācās atšķirt runas intonācijas, kuras pauž emocijas. (<i>Pirmsskolas izglītības mācību programma, 59.lpp.</i>)	Klausās dažādās intonācijās izrunātu tekstu. Atdarina dzirdēto ar skaņu rīkiem, balsi dažādās intonācijās, mīmiku, ķermeņa žestiem, roku lellēm, rotaļlietām un dabas materiāliem. Atpazīst intonāciju (priecīga, bēdīga, dusmīga, bailīga).
2.	Mācās pareizi izrunāt visas skaņas. (<i>Pirmsskolas izglītības mācību programma, 60.lpp.</i>)	Klausās un atdarina pareizu skaņu izrunu daudzveidīgā rotaļnodarbībā. Mācās pareizi izrunāt visas skaņas.
3.	Atbild uz vienkāršiem jautājumiem par zināmiem priekšmetiem, dzīvām būtnēm un darbībām. (<i>Pirmsskolas izglītības mācību programma, 59.lpp.</i>)	Klausās un atkārto sev zināmus vārdus. Atbild uz jautājumiem, nosaucot priekšmetus, dzīvas būtnes, darbības.

4.	Sarunā izsaka frāzes par priekšmetiem, dzīvām būtnēm un darbībām. (<i>Pirmsskolas izglītības mācību programma, 59.lpp.</i>)	Rīkojas atbilstoši saklausītajai informācijai (lūgumam, aicinājumam atnest, aiznest, uzlikt u. c.). Lieto runā īsas, vienkāršas frāzes par to, ko dara vai redz mācību procesā ikdienā.
----	---	--

Lai novērtētu izvirzītos sasniedzamos rezultātus, ir izveidota skala no **1** līdz **3** (1 – nepietiekoši; 2 – gandrīz labi; 3 – labi):

1. Dzirdētā atdarināšana ar skaņu rīkiem, balsi;

- 1 – ir lielas grūtības atdarināt dzirdēto ar skaņu rīkiem un balsi (nepietiekoši);
- 2 – daļēji prot atdarināt dzirdēto ar skaņu rīkiem un balsi (gandrīz labi);
- 3 – labi prot atdarināt dzirdēto ar skaņu rīkiem un balsi (labi);

2. Prasme pareizi izrunāt skaņas;

- 1 – daudzas skaņas aizvieto vai neizrunā pareizi (nepietiekoši);
- 2 – prot pareizi izrunāt pusi vai vairāk no konkrētajām skaņām (neprecīzi izrunā 2-3 skaņas) (gandrīz labi);
- 3 – prot izrunāt visas skaņas (labi);

3. Prasme atbildēt uz jautājumiem;

- 1 – uz jautājumiem prot atbildēt tikai ar skolotājas palīdzību (nepietiekoši);
- 2 – atbild uz jautājumiem, izmantojot 2-3 vārdus (gandrīz labi);
- 3 – atbild uz jautājumiem, nosaucot priekšmetus, dzīvas būtnes, darbības (labi);

4. Rīkojas atbilstoši saklausītajai informācijai, paskaidro savu darbību;

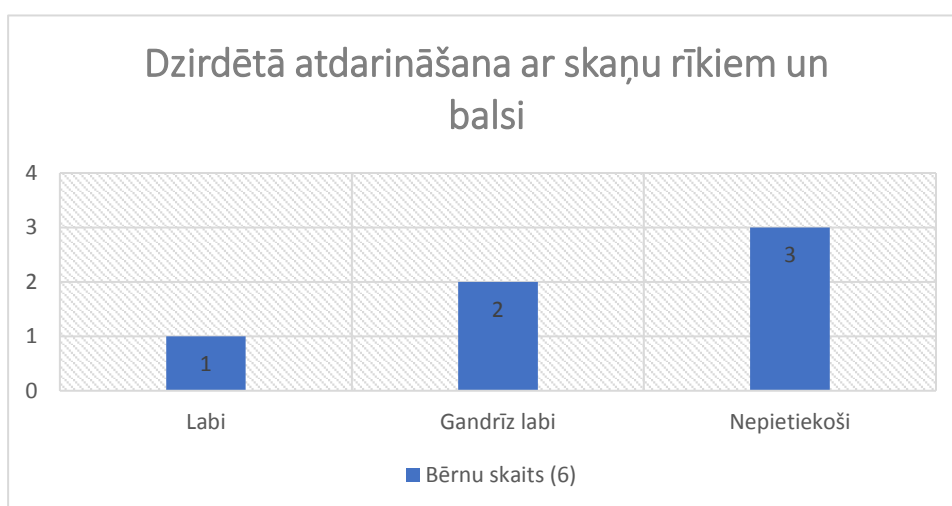
- 1 – nereaģē uz skolotājas lūgumu, aicinājumu, rotaļnodarbībā neprot rīkoties atbilstoši saklausītajai informācijai (nepietiekoši).
- 2 – daļēji reaģē uz skolotājas lūgumu, aicinājumu, daļēji rīkojas atbilstoši saklausītajai informācijai (gandrīz labi);
- 3 – reaģē uz skolotājas lūgumu, aicinājumu. Lieto runā īsas, vienkāršas frāzes par to, ko dara vai redz mācību procesā (labi).

5.2.2. tabula

6. Bērnu sākotnējā novērošana

		Pedagoģiskās novērošanas kritēriji			
Nr.p.k.	Bērna vārds un vecums	Dzirdētā atdarināšana ar	Prasme izrunāt visas skaņas	Prasme atbildēt uz jautājumiem	Rīkojas atbilstoši saklausītajai

		skaņu rīkiem, balsi			informācijai, paskaidro savu darbību
1.	Anna 3g, 3 m.	1	1	2	2
2.	Hugo 3g, 4 m.	1	3	1	3
3.	Pēteris 3g, 7m.	2	2	2	2
4.	Toms 3g, 6m.	1	2	3	2
5.	Laura 3g, 5m.	3	2	3	2
6.	Pauls 3g, 4m.	2	1	2	2

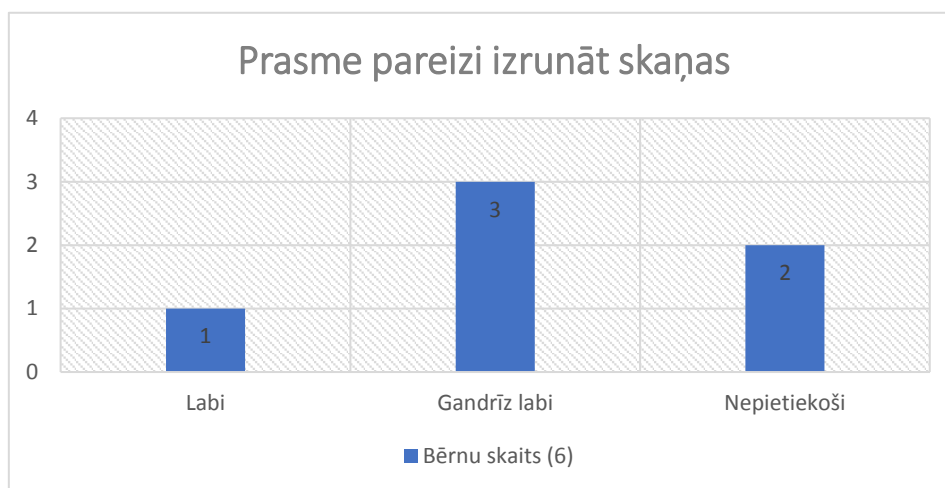

6.2.1. att. Dzirdētā atdarināšana ar skaņu rīkiem un balsi perioda sākumā

Lai izvērtētu bērnu prasmi atdarināt dzirdēto ar skaņu rīkiem un balsi darba autore novērošanas darbības sadalīja divos posmos, lai novērtētu bērnu prasmes konkrētajā kritērijā. Pirmajā posmā darba autore piedāvāja bērniem paņemt divus ritma kociņus un aicināja bērnus ar ritma kociņiem atkārtot dzirdēto ritmu. Sākotnēji darba autore izpildīja vienkāršākus ritma vingrinājumus ar plaukstām, gan piesitienus uz grīdas virsmas, gan saklaudzinot abus ritma kociņus kopā, kā arī sarežģītākus ritma vingrinājumus. Otrajā posmā skolotāja ar bērniem spēlēja jau bērniem zināmu rotaļu “Muzikālais joks”, kuras laikā bērni atdarina viens otra teiktās frāzes, grimases, emocijas un ķermeņa pozas. Veicot novērojumus un aplūkojot attēlu 5.2.1., darba autore var secināt, ka, bērnu sākotnējās novērošanas laikā, 1.kritēriju (skat. 5.2.1. tabulu) “dzirdētā atdarināšana ar skaņu rīkiem un balsi” labi veica 1 bērns no 6, bērnam nesagādāja grūtības atdarināt dzirdēto ritmu ar skaņu rīkiem un atdarināt dzirdētās frāzes, izpildot gan vienkāršākas, gan sarežģītākas ritmiskās darbības. Gandrīz labi uzdevumus veica

2 bērni, tie varēja atdarināt vienkāršākos dzirdētos ritmus, piemēram, veikt 2-3 piesitienu ar koka kociņiem uz grīdas, veikt vienkāršus rimta vingrinājumus ar plaukstām. Nepietiekoši uzdevumu veica 3 bērni.

Pēc darba autores domām daži no iemesliem varētu būt tas, ka šāda veida ritma vingrinājumi ir kaut kas jauns konkrētās grupiņas bērniem un viņi vēl tikai apgūst šāda veida prasmes un iemaņas. Grupiņas bērni iesaistījās vingrinājumos ar prieku un izrādīja interesi.

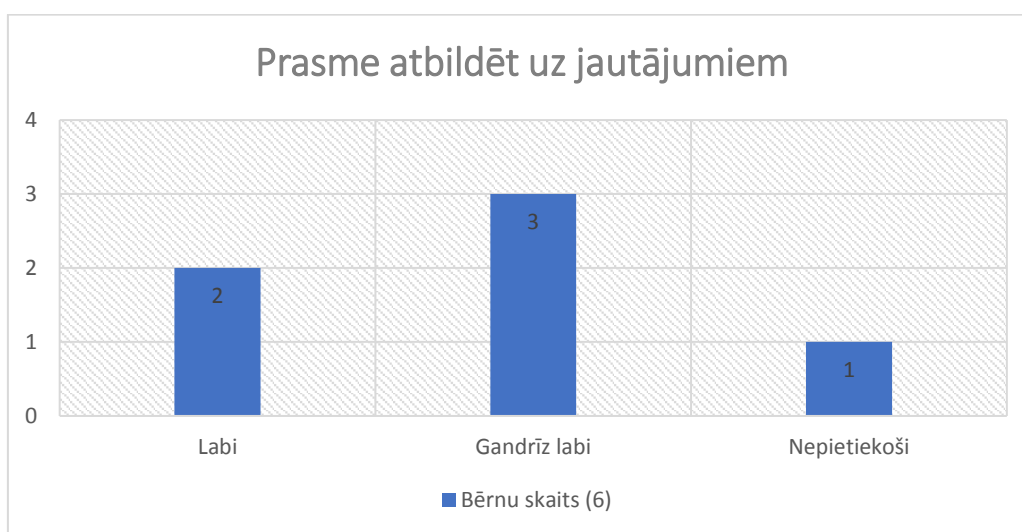

5.2.2. att. Prasme pareizi izrunāt skaņas perioda sākumā

Pirmsskolas vecumposmā īpašu vērību ir jāpievērš šādu skaņu pareizai apguvei – skaņām *r*, *l*, *k*, *g*, *s*, *š*, *z*, *ž*. Lai pārbaudītu bērnu *prasmī izrunāt pareizi visas skaņas*, darba autore iepriekš bija sagatavojusi četrus “brīnumu groziņus”. Pirmajā groziņā tika atlasīti dažādi priekšmeti un lietas, kuru nosaukums sākās ar skaņām vai vārdā ir saklausāmas skaņas *r* vai *l*, otrajā groziņā atradās priekšmeti, kuri sākas ar skaņām *k* vai *g*, trešajā groziņā ar skaņām *s*, *š* un ceturtajā groziņā ar skaņām *z* un *ž*. Lietas, kuras atradās groziņos bija bērniem pazīstamas un no bērnu apkārtējās vides (bērnu dārza grupiņas), piemēram, šķēres, rokassprādze, spēļu žirafes figūriņa u.t.t. Bērnu uzdevums bija nosaukt redzamās lietas, ievērojot kārtību un nepārtraucot cits citu- paceļot krāsainu papīra aplīti, kas atradās bērna rokās. Lai pārbaudītu prasmi pareizi sadzirdēt skaņas, kas ir ļoti būtiska nianse, lai varētu attīstīt un pilnveidot prasmi pareizi izrunāt skaņas, darba autore nolasīja priekšā iepriekš sagatavotus vārdus ar skaņām *r* un *l*, skaņām *k* un *g*, skaņām *s* un *š*, skaņām *z* un *ž*.

Darba autore, veicot bērnu sākotnēju novērošanu un aplūkojot attēlu 5.2.2., secina, ka visu konkrēto skaņu pareiza izrunāšana bērnu sākotnējās novērošanas laikā ir sastopama tikai 1 bērnam, konkrētais bērns labi izrunā un sadzird visas skaņas. Gandrīz laba skaņu izruna ir novērota 3 bērniem no 6 (pareizi izrunāja pusi vai vairāk kā pusi no skaņām). Neapmierinoša

skaņu izruna tik diagnosticēta 2 bērniem no 6. Kā empīriskā pētījuma laikā atzīst pirmsskolas skolotāja L.Brēdika, ka laika posms, kurā dzīvojam, ir pilns ir modernizētām tehnoloģijām. Mūsdienu bērnu un pieaugušo ikdienu ir aktīva, daudzi bērnu vecāki pavada daudz laika darbā, tāpēc viņiem ir mazāk laiks, kuru veltīt bērniem un kopīgi ar viņiem attīstīt dažādas zināšanas. Viena no svarīgākajām zināšanām, kuras bērns apgūst ar vecākiem ir *valoda (intervijas pilnais teksts lasāms 6.pielikumā)*. Izvērtējot rezultātus, darba autore secina, ka ir jāmeklē risinājumi kā bērnu runu uzlabot un veicināt pareizu skaņu izrunu un saklausīšanu. Darba autore uzskata, ka pirmsskolas skolotājiem un bērnu vecākiem ir jābūt apbusējai komunikācijai un pozitīvās attiecībās palstītai sadarbībai, lai pilnvērtīgi un mērķtiecīgi varētu apgūt nepieciešamās zināšanas un prasmes gan valodas mācību jomā, gan pārējās mācību jomās.

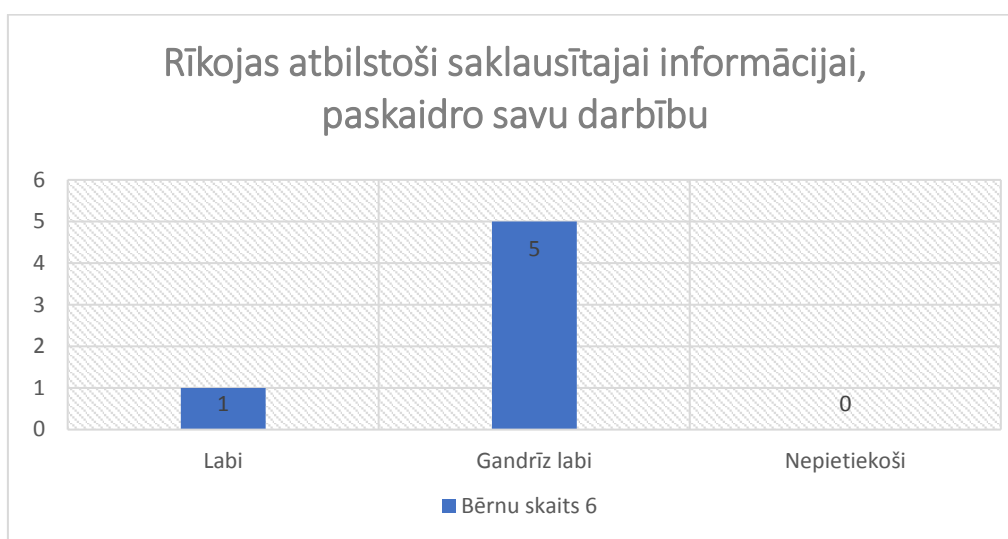

5.2.3. att. Prasme atbildēt uz jautājumiem perioda sākumā

Lai novērotu un novērtētu *bērnu prasmi atbildēt uz jautājumiem*, darba autore izveidoja jautājumu un atbilžu rotaļu “Jautājumu kastīte”, kurā atradās iepriekš sagatavoti jautājumi – salocītas lapiņas ar jautājumiem, kā, piemēram, “Kā tev sauc”, “Kā sauc tavu mammu”, “Kā sauc bērnudārza grupas audzinātājas?”, “Cik tev ir gadi?”, “Kā sauc tavu tēti?”, “Kā tu šodien jūties?”, “Ko tev patīk darīt bērnudārzā?”. Kopā tikai izveidoti septiņi diagnosticējošie jautājumi. Darba autore visus grupiņas bērnus sadalīja grupiņās pa pieci (vai mazāk) un pastāstīja, ka rotaļas laikā skolotāja uzdos jautājumus un mudināja bērnus atbildēt uz jautājumiem, izmantojot vairākus vārdus, aicināja neatbildēt tikai ar vienu vārdu. Loterijas veidā skolotāja no kastītes izvilka pa vienam jautājumam, kuru nolāsīja priekšā bērniem un skolotāja aicināja konkrēto bērnu atbildēt uz jautājumu.

Veicot diagnosticējošās darbības un aplūkojot attēlu 5.2.3., darba autore secina, ka labi uz jautājumiem atbildēt prata 2 bērni. Darba autore novēroja, ka konkrētie bērni, sniedzot atbildes uz jautājumiem, labi saprata jautājumus un uz jautājumiem atbildēja ar vairākiem

vārdiem, izmantojot vienkāršus, nepaplašinātus teikumus, kā, piemēram, uz jautājumu par bērna vārdu un konkrētās dienas sajūtām, Laura atbildēja ar: “Mani sauc Laura”, “Es šodien jūtos labi”. 3 bērnu prasme atbildēt uz jautājumiem ir vērtējama kā gandrīz laba, uz daļu no jautājumiem, piemēram, uz jautājumu “Kā sauc savu mammu?” atbildēja tikai ar vienu vārdu, bet, atbildot uz citiem jautājumiem atbildēja ar vairākiem vārdiem. 1 bērnam prasme atbildēt uz jautājumiem perioda sākumā ir vērtējama kā nepietiekoša, bērns atbildēja uz jautājumu tikai sekojot skolotājas piemēram. Var secināt, ka vairums bērni labi vai gandrīz labi spēj atbildēt uz dzirdētajiem jautājumiem. Darba autore novēroja, ka turpmāko dienu laikā bērni aizvien vairāk uzdeva viens otram jautājumus un rotaļājās “skolotājās” un “bērnos”, netieši attīstot jautājumu uzdošanas un atbildēšanas prasmi.

5.2.4. att. Prasme rīkoties atbilstoši saklausītajai informācijai perioda sākumā

Lai novērtētu bērnu prasmi rīkoties atbilstoši saklausītajai informācijai darba autore pedagoģiskās novērošanas procesu sadalīja divās daļās. Pirmajā daļā skolotāja ar bērniem spēlēja rotaļu “Saimons saka”, kuras laikā bērniem rotaļu zaķis Saimons vada rīta rosni un saka, piemēram, “Tagad visi 10 reizes paleksimies. Tagad visi izvingrināsim rokas, tās izapļojot.” Otrajā daļā darba autore kopā ar bērniem spēlēja rotaļu “Dari tā”, kuras laikā skolotāja mudina bērnus pieskarties, piemēram, savam degunam, saviem matiem, taču skolotāja pati norāda uz nepareizo ķermeņa daļu vai lietu telpā, tādā veidā var izvērtēt kuri bērni saklausa un rīkojas atbilstoši dzirdētajām norādēm. Pēc tam norādījumus un kustības rādīja kāds cits bērns, līdz visiem bērniem bija iespēja vismaz vienu reizi dot norādījumus pārējiem bērniem.

Kā redzams attēlā 5.2.4., visi pētījumā aplūkotie bērni labi vai gandrīz labi prata rīkoties atbilstoši saklausītajai informācijai. 1 bērns no 6 pētījumā aplūkotajiem bērniem labi prot rīkoties atbilstoši saklausītajai informācijai- reaģēt uz skolotājas norādījumiem, 5 bērni no 6 bērniem gandrīz labi – uz skolotājas aicinājumi reaģē daļēji atbilstoši.

Kopumā analizējot veikto pirmreizējo bērnu novērošanu, kura attēlota attēlos 5.2.1., 5.2.2., 5.2.3., 5.2.4., darba autore izdara secinājumus, ka bērnu prasmes ir ļoti atšķirīgas un daudziem bērniem tās būtu vēlams pilnveidot.

Izmēģinājuma darbība, izmantojot muzikālās ritma rotaļas

Darba autore kopā ar bērniem rotaļnodarbībās valodas prasmju attīstīšanai izmantoja muzikālās ritma rotaļas 6 nedēļu garumā, kuras iekļāva rīta apļu rotaļnodarbībās un pēcpusdienas rotaļnodarbībās 4 reizes nedēļā. Izmēģinājuma darbības laikā darba autore mēģināja veicināt bērnu prasmes četros sasniedzamajos rezultātos (kritērijos) valodas jomā (skat.tab. 5.2.1.). Rotaļas viena sasniedzamā rezultāta attīstīšanai tikai ieintegrētas vienā dienā, piemēram, vienā konkrētā dienā tiek ieintegrētas 2 muzikālās ritma rotaļas, kuras pilnveido, piemēram, pareizu skaņu izrunu. Rotaļas tika iekļautas sekojoši: pirmdienās tika integrētas rotaļas 1.kritērija sasniegšanai, otrdienās tika integrētas rotaļas 2.kritērija veicināšanai, ceturtdienās tika ieintegrētas rotaļas 3. kritērija sasniegšanai un piektdienās dienas ritmā tika iekļautas rotaļas 4.kritērija veicināšanai. (skat.tab. 5.2.1.)

Detalizēti ritma rotaļu apraksti ir apskatāmi 1. – 4. pielikumos.

Prasmes *dzirdētā atdarināšana ar skaņu rīkiem un balsi* attīstīšanai, darba autore izmanto muzikālās ritma rotaļas “Dejojošais orķestris” un muzikālo ritma rotaļu “Dariet līdzī man!” (skat. 1.pielikumu). Izmēģinājuma darbības sākumā bērni tika iepazīstināti ar rotaļu “Dejojošais orķestris”, kuras laikā bērniem tiek piedāvāti dažāda veida skaņu rīki, piemēram, zvaniņi, grabuļi, kokosrieksta čaumalas, šeikeri u.c. Pirmajā un otrajā izmēģinājuma nodarbībā bērni brīvā veidā improvizēja ar skaņu rīkiem. Pēc pāris nodarbībām perioda sākumā bērni ne tikai rotaļājās ar skaņu rīkiem, mēģinot izjust mūzikas ritmu, bet arī centās tos skandināt atbilstoši mūzikai un mūzikas mainīgajām daļām (ātrāk, lēnāk). Jau 2-3 rotaļnodarbībā bērni sadalījās 3 instrumentu grupās, sadaloties 3 instrumentu stacijās un viens no grupas, ar skolotājas palīdzību, skandēja ritmu, kuru pārējie bērni centās atveidot. Ar katru nodarbības reizi bērniem atdarināt ritmu sanāca aizvien labāk. Izmēģinājuma darbības laikā varēja novērot, ka katrā nākamajā nodarbības laikā bērni izbauda rotaļu aizvien vairāk, jo tā ir kļuvusi viņiem

saprotamāka, pazīstamāka un ierastāka, kā arī bērni kļuva emocionāli atbrīvotāki, atraisītāki un draudzīgāki.

Darba autore novēroja, ka bērni ir ļoti priecīgi, ja tie labi pārzin kādu rotaļu. Otra rotaļa, kura tika apgūta izmēģinājuma darbības laikā, bija rotaļa “Dariet man līdzi”, kuru bērni apguva ar audzinātājas un mūzikas skolotājas palīdzību, kura piespēlēja klavieres. Šajā rotaļā bērni trenēja prasmi veikt ritmiskas darbības mūzikas pavadījumā un atdarināt dzirdēto ar balsi un ar kustībām. Sākuma nodarbībās daudzi bērni tikai klausījās skolotājas dziedājumā un vēroja skolotājas kustības. 3. nodarbībā bērni jau sāka atdarināt kustības un 4-5. nodarbībā vairāki bērni sāka dziedāt līdzi skolotājas dziedājumam.

Lai attīstītu prasmi **pareizi izrunāt skaņas** darba autore izmantoja muzikālo ritma rotaļu “Lietus vīriņi” un rotaļu “Zaķa burkāni” (skat. 2. pielikums). Pirmajā rotaļā pētījuma sākumā bērni noklausījās skaitāmpantu un skolotāja pārliedzinājās vai bērniem ir saprotami visi vārdi, mudināja bērnus skaitīt skaitāmpantu kopā ar skolotāju. Kā arī bērni izmēģināja sist ritmu ar ritma kociņiem. Nākamajās nodarbībās bērni izmēģināja skaitīt skaitāmpantu un sist ritmu ar ritma kociņiem, sekojot skolotājas piemēram. Otra rotaļa, kuru darba autore izvēlējās konkrētās prasmes attīstīšanai bija rotaļa ar kustību elementiem “Zaķa burkāni”, kuru bērni pakāpeniski apguva.

Darba autore secina, ka pareizas skaņu izrunas veicināšanai ļoti būtiski ir pašas skolotājas izruna un dikcija, ir svarīgi, ka skolotāja runā izteiksmīgi un nesteidzīgi, uzsverot svarīgākās skaņas vārdos. Izmēģinājuma darbības laikā darba autore novēroja, ka bērni arī brīvās rotaļas laikā dažkārt skandēja apgūto dzejolīti, improvizējot ritmu ar dažādām rotaļlietām, piemēram, ar plastmasas karotītēm un rotaļu virtuves. Bērni apguva ritma rotaļas ar prieku un interesi, arī bērni, kuri ģimenē runā ne latviešu valodā, apguva rotaļu, bet tas bija sarežģītāk un bija nepieciešams individuāls darbs ar skolotāju rotaļu teksta apgūšanai un saprašanai. Ne visi bērni apguva rotaļu tekstu pareizu skaņu izrunu, taču tie, ar rotaļu palīdzību, sāka pievērst lielāku uzmanību pareizākai skaņu un vārdu izrunai.

Prasmes **atbildēt uz jautājumiem** labākai attīstīšanai un apgūšanai tiek izmantotas rimta rotaļas “Lācītis piekūsis” un rotaļa “Ritma rotaļa ar kociņiem un dziedāšanu” (skat. 3. pielikumu). Bērni apguva rotaļas ceturtdienās pēcpusdienas rotaļnodarbībā. Rotaļu “Lācītis piekūsis” bērniem bija diezgan sarežģīti apgūt, jo rotaļa bija ar vairākiem pantiņiem. Darba autore katrā pantiņā izmantoja piemērotu mīksto rotaļlietu- lāci, zaķi un kaķi. Rotaļas beigās rotaļu dzīvnieceņi uzdeva bērniem jautājumus, kā arī palīdzēja bērniem rast atbildes uz jautājumiem, kas bērnos raisīja patīkamas izjūtas. Otrās rotaļas apgūšana bija ātrāka, jo bērni dziedāja jau zināmu tautasdziesmu “Kur tad tu nu biji, āzīti?”, kuras laikā bērni padeva pa apli

ritma kociņus, izpildot ar tiem dažādas ritmiskas darbības, vadoties pēc skolotājas piemēra. Tautasdziesmas laikā bērni vingrinājās prasmi uzdot un atbildēt uz jautājumiem.

Izmēģinājuma darbības perioda beigās darba autore spriež, ka prasme atbildēt uz jautājumiem ir pilnveidojusies un bērni saprot, ka uz jautājumu ir jāatbild ar vairākiem vārdiem. Bērni apguva jēdzienu “atbildēt uz jautājumu ar pilnu teikumu, izmantojot vairākus vārdus”.

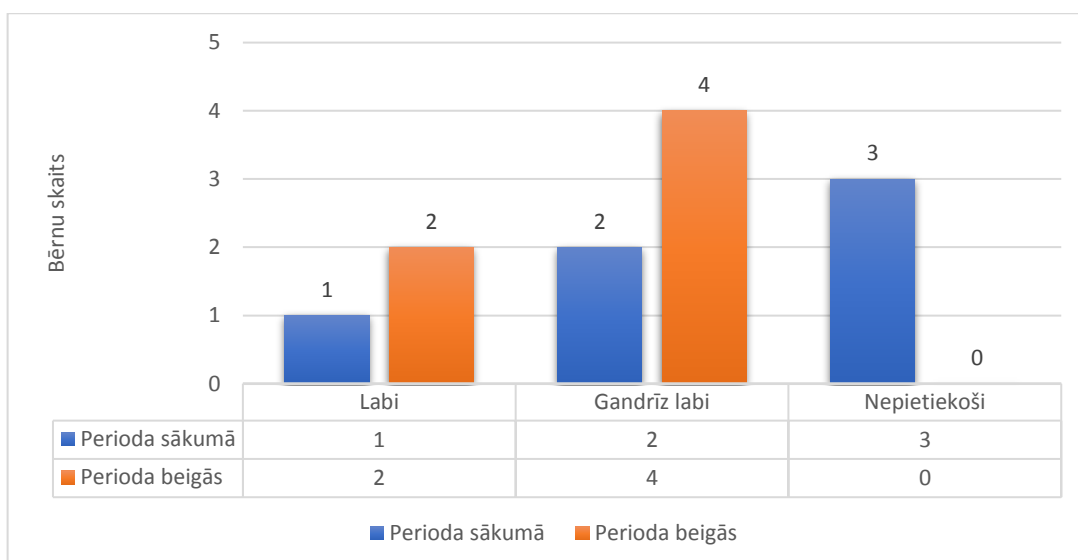
Lai attīstītu kritēriju *rīcība atbilstoši saklausītajai informācijai* tiek izmantotas rotaļas “Ko prot mani kociņi” (skat. 4.pielikumu). Bērni ļoti neilgā laika periodā apguva rotaļas vārdus un kustības ar rimta kociņiem, jo rotaļa bija jautra un viegli saprotama bērniem. Ar kociņiem bija jāsoļo braši kā zirdziņiem, jāpalecas kā zirdziņiem, jāgriežas kā ratu riteņiem un jāizpilda dažādas citas darbības. Otra rotaļa, kuru bērni apguva, bija rotaļa “Tuk-tuk, kociņi” (skat. 4.pielikumu), kuras laikā bērni apguva prasmi rīkoties atbilstoši situācijai, izmantot vienkāršas frāzes par to, kādu darbību tie dara.

Izmēģinājuma darbības noslēgumā notika bērnu atkārtota novērošana un rezultāti ir apkopoti tabulā.

5.2.3. tabula

Bērnu atkārtota novērošana (1 – nepietiekoši; 2 – gandrīz labi; 3 – labi)

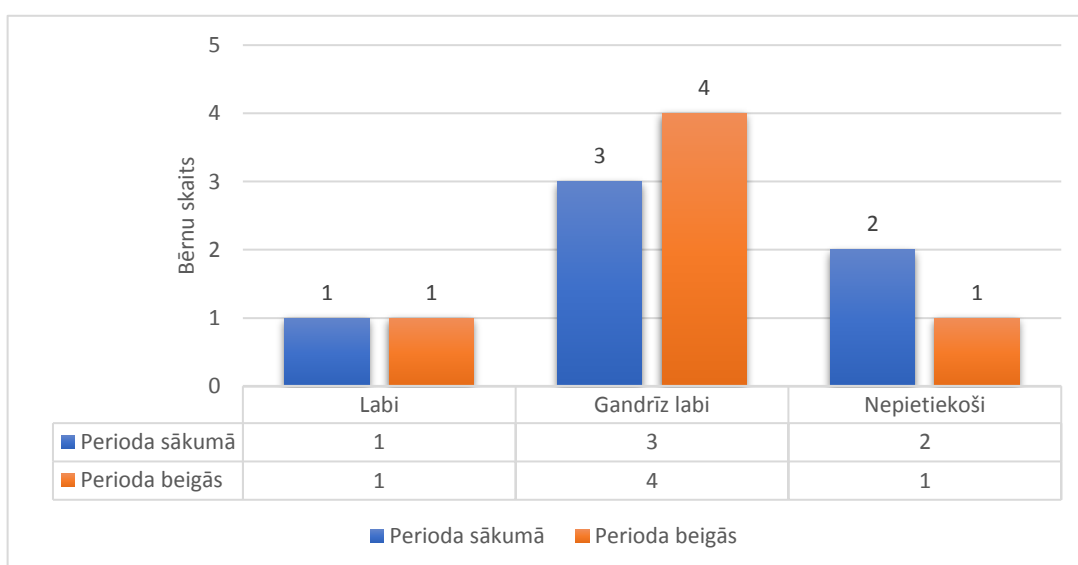
Nr.p.k.	Bērna vārds un vecums	Pedagoģiskās novērošanas kritēriji			
		Dzirdētā atdarināšana ar skaņu rīkiem, balsi	Prasme izrunāt visas skaņas	Prasme atbildēt uz jautājumiem	Rīkojas atbilstoši saklausītajai informācijai, paskaidro savu darbību
1.	Anna 3g, 3m.	2	2	2	2
2.	Hugo 3g, 4m.	2	3	1	3
3.	Pēteris 3g, 7m.	3	2	3	2
4.	Toms 3g, 6m.	2	2	3	2
5.	Laura 3g, 5m.	3	2	3	3
6.	Pauls 3g, 4m.	2	1	2	2

5.2.5. att. Dzirdētā atdarināšana ar skaņu rīkiem un balsi perioda beigās

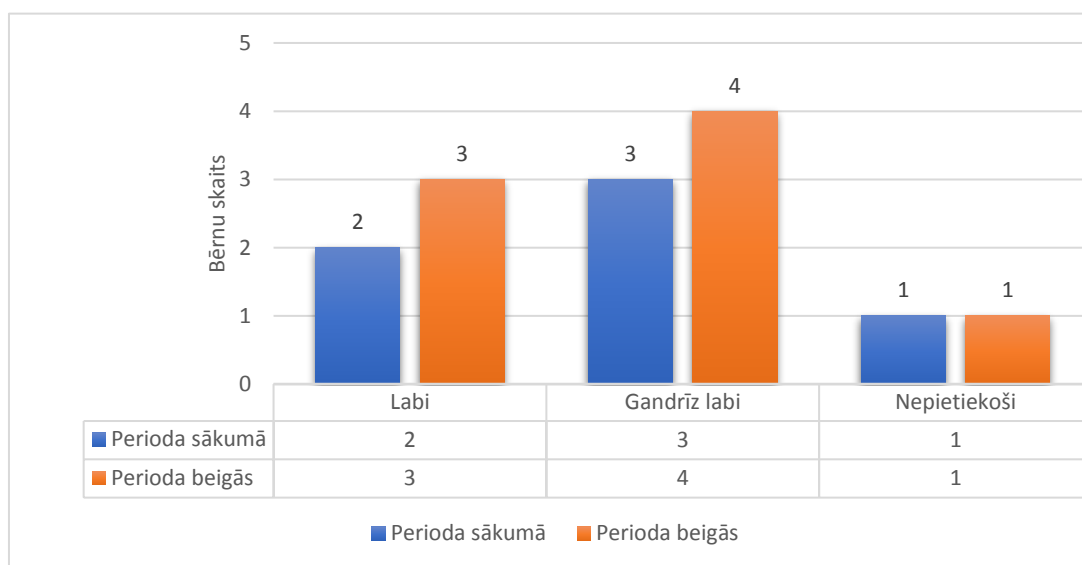
Aplūkojot attēlu 5.2.5., var secināt, ka izmēģinājuma darbības beigās prasme atdarināt dzirdēto ar skaņu rīkiem un balsi perioda beigās ir sekmējusies. Kā redzams attēlā, 2 bērni rotaļu laikā veic dzirdētā atdarināšanu ar skaņu rīkiem un balsi labi, 4 bērni sasniedzamo rezultātu izpilda gandrīz labi un perioda beigu daļā neviens no bērniem neizpilda kritēriju nepietiekoši. Darba autore novēro, ka rotaļu laikā labi attīstās bērnu prasmes un ar laiku tie kļūst drošāki un veic atdarināšanas darbības ar skaņu rīkiem aizvien pārliecinošāk.

Vērtīgs ir Rīgas pirmsskolas skolotājas I.Bombakas komentārs no pētījuma laikā veiktās intervijas saistībā ar mūzikas un muzikālo rotaļu nozīmi un ietekmi pirmsskolā: “Mūzika nomierina, dod prieku, rada vēlmi iesaistīties. No sākuma “pielīp” melodija, kurai gribās dungot līdzī, bet vēlāk jau tā melodija palīdz atcerēties vārdus, kas teikti/mācīti kopā ar melodiju.” (intervijas pilnais teksts lasāms 5.pielikumā)

5.2.6. att. Prasme pareizi izrunāt skaņas perioda beigās

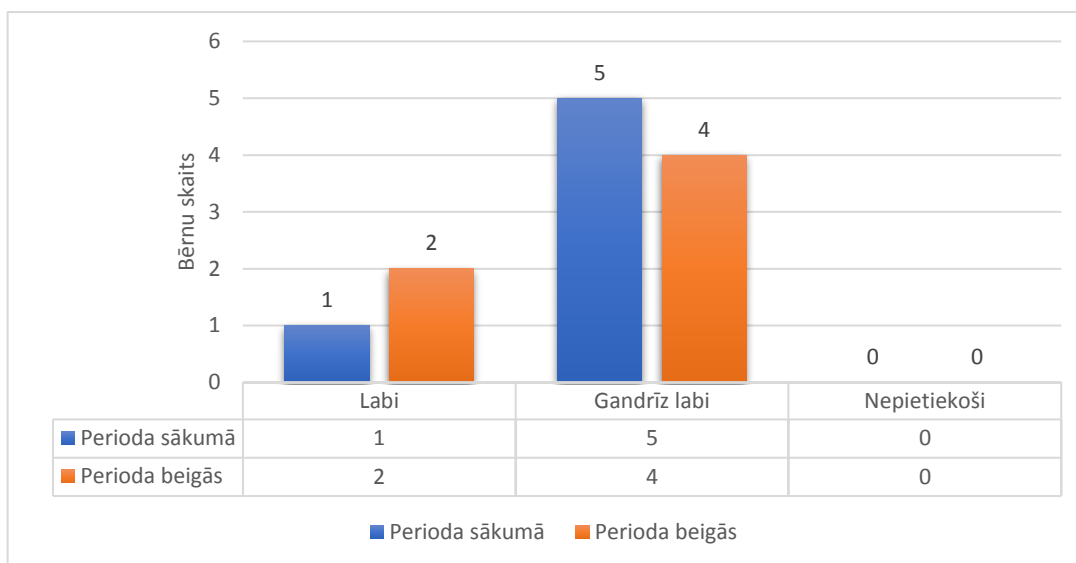
Kā redzams attēlā 5.2.6. bērnu prasme pareizi izrunāt skaņas empīriskā pētījuma izmēģinājuma darbības perioda beigās ir novērojami uzlabojusies. 1 bērns no 6 bērniem izmēģinājuma darbības beigās izrunā pareizi visas skaņas (skaņas *r, l, k, g, s, š, z, ž*), 4 bērni, secinot pēc novērojumiem rotaļu laikā, ir sākuši izrunāt pareizi vairākas skaņas- skaņas *k, g, s, š*, bet skaņu *r, l un z, ž* pareizu izrunu vēl ir jāpilnveido, bet 1 bērns no 6 nepareizi izrunā lielāko daļu no iepriekš minētajām skaņām. Kvalifikācijas darba autore secina, ka bērniem muzikālo ritma rotaļu laikā prasme pareizi izrunāt skaņas ir sekmējusies, bet šī prasme ir jāturpina uzlabot, izmantojot dažādas didaktiskās spēles un muzikālās ritma rotaļas.

5.2.7. att. Prasme atbildēt uz jautājumiem perioda beigās

Prasme atbildēt uz jautājumiem perioda beigās ir uzlabojusies, jau 3 bērni no 6 bērniem uz jautājumiem prot atbildēt ar 3 vārdiem, 4 bērni gandrīz labi prot atbildēt uz skolotājas uzdotajiem jautājumiem rotaļas procesā vai rotaļas beigās, bet 1 bērnam progress bija ļoti neliels. Pēc darba autores domām, tas varētu būt tāpēc, ka bērns neregulāri apmeklē pirmsskolas izglītības iestādi saistībā ar biežu saaukstēšanos. Aktuāls ir arī pirmsskolas skolotājas I.Bombakas novērojumi un ieteikumi citiem skolotājiem no personīgās pieredzes darbā bērnodārzā saistībā ar bērnu prasmi atbildēt uz jautājumiem: *“Pašas skolotājas, runājam pilnos, loģiskos teikumos, mācam bērniem runāt pilnos teikumos. Dodam iespēju izteikt savas domas, vai stāstīt atgadījumus no viņu dzīvē vai vienkārši skaļi filozofēt. Palīdzam bērnam noformulēt viņa domas, atrast īstos vārdus. Pirms pusdienas miega lasām priekšā pasakas. Ir ļoti svarīgi bērniem paskaidrot nezināmu vārdu nozīmi.”* (intervijas pilnais teksts lasāms 5.pielikumā) Darba autore secina, ka paralēli pedagoģiskajam mācību procesam, bērni mācās

arī ikdienas situācijās, rotaļās, saskarsmē ar citiem bērniem un pieaugušajiem. Pirmsskolas skolotājiem ir ļoti nozīmīgi rādīt pilnvērtīgas, priekšzīmīgas sarunvalodas un komunikācijas pamatus bērnudārza ikdienas ritmā.

5.2.8. att. **Prasme rīkoties atbilstoši saklausītajai informācijai perioda beigās**

Attēlā 5.2.8. redzams, ka bērnu prasme rīkoties atbilstoši saklausītajai informācijai perioda beigās salīdzinājumā ar perioda sākumu, ir pilnveidojusies. Perioda beigās 2 bērni, balstoties uz vērojumiem rotaļu laikā, prasmi ir apguvuši labi, 4 bērni prasmi ir apguvuši gandrīz labi.

Pēc sešu nedēļu organizētā pētījuma rīta aplī un bērnu ikdienā bērnudārzā, darba autore novēroja zināmas izmaiņas un progresu bērnos, kuros bija vērojamas valodas barjeras (nespēja izteikt savas domas, vajadzības, neliels vārdu krājums), stostīšanās, grūtības koncentrēties, atbildēt uz skolotājas jautājumiem, kuriem bija vērojams kautrīgums piedalīties nodarbībās, iejusties starp citiem grupiņas bērniem. Praktiskā pētījuma un nodarbības daļas sākumā vairāki bērni sēdēja rīta aplī, tikai klausoties un vērojot skolotāju, citu bērnu darbības, bet pēc vairākām nedēļām jau aktīvāk un drošāk sāka piedalīties skolotājas piedāvātajās rīta apla aktivitātēs. Pētījuma vidusdaļā bērni mēģināja atdarināt skolotājas un bērnu veiktās kustības, dungojot līdzī dziesmām, bet jau pētījuma noslēgumā ar prieku dziedāja līdzī dziesmām, labāk pārzināja kustības un dziesmiņu vārdus. Arī rotaļu laikā konkrētajos bērnus darba autore pamanīja pozitīvas izmaiņas komunikācijā ar citiem grupas bērniem un pirmsskolas darbiniekiem, bērni kļuva drošāki, brīvāki un nebaidījās izteikt un izrādīt savas emocijas un vajadzības, izmantojot runu un žestus. Darba autore secina, ka bērnu runa ir kļuvusi skaidrāka un izteiksmīgāka, kā arī vārdu krājums un sapratne par vārdu nozīmi ir palielinājusies.

SECINĀJUMI

1. Darba autore, iepazīstoties ar teorētiskajiem pamatiem par bērnu attīstību 4-5 gadu vecumposmā, secina, ka konkrētajā vecumposmā bērna daudzpusīga attīstība notiek ļoti strauji, tāpēc gan pirmsskolas pedagogiem, gan bērnu vecākiem ir ļoti svarīgi iepazīties un zināt bērnu vecumposmu raksturīgākās iezīmes.
2. Vecumposmā no 3-4 gadiem bērnu valoda un vārdu krājums palielinās strauji, tāpēc ir ļoti svarīgi novērot, palīdzēt un iedrošināt bērnus, kuriem šī attīstība notiek lēnāk vai ir novērojami kādi attīstības traucējumi. Caur runu bērns aizvien vairāk spēj izteikt savas un citu cilvēku emocijas, darbības un parādās spēja konkrētāk izteikts savas domas, jūtas un vajadzības.
3. Iepazīstoties ar literatūru par muzikalitātes nozīmi pirmsskolas vecumposmā, darba autore secināja, ka, ja valodas attīstība, piemēram, vārdu krājuma paplašināšanas, vienkāršu teikumu un jautājumu uzdošanas prasme attīstās palētināti, tad bērnu muzikalitātes veicināšana pirmsskolā ir kā labs palīg līdzeklis bērna runas, vārdu krājuma paplašināšanas, emociju atpazīšanas un to regulēšanas veicināšanai.
4. Šajā vecumposmā bērns turpina nostiprināt spēju saprast savas un citu cilvēku jūtas un emocijas, piedzīvo līdz pārdzīvojumu. Darba autore noskaidroja, ka muzicēšana un mūzikas klausīšanās attīsta bērnos līdzjūtīgas jūtas.
5. Darba autore uzskata, ka bērna valodas pilnveidošana un attīstīšana ir ļoti nozīmīga un tas ir ļoti būtisks aspekts, kuram pievērst uzmanību pirmsskolas vecumposmā. Bērni, iesaistoties muzikālajā darbībā, kļūst atvērtaķi un radošāķi, vieglāķ apgūst jaunu informāķiju un valodas lietošanas prasmes, kļūst drošāķi un atraisītaķi.
6. Veicot sākotnēķo bērnu novērošanu un aplūķojot datus, var secināt, ka viena vecuma bērni ir ar atšķirīķām prasmēm latviešu valodas lietoķumā. Darba autore, veicot empīrisko pētīķjumu un salīķdzinot bērnu prasmes pirms un pēc izmēķģināķjuma darbības, secina, ka mērķtīecīķa muzikāķo ritma rotaķu izmantošana pedagoģiskāķķā procesā pirmsskolā ir labs veids kā attīstīt un uzlabot valodas prasmes un runu bērniem 3-4 gadu vecumā. Kvalifikāķijas darba autore novēroķa, ka bērniem muzikālās ritma rotaķas dod prieku un patīķkamas emociķas, līķdz ar to bērniem ir vieglāķ apgūt rotaķas un caur to valodu. Vairāķi novērotie bērni, apgūstot jaunu rotaķu, sāķumā tikai vēroķa un neiesaistīķjās, uzvedās kautrīķi un nepārlicinoši, bet regulāri katru nedēķķu māķoties muzikāķo ritma rotaķu atķāroti, bērni

sāka justies drošāk un labāk saprata rotaļu. Darba autore var secināt, ka bērniem patīk regularitāte un atkārtošana pedagoģiskajā procesā ir ļoti nozīmīga, tā dod bērniem drošības sajūtu.

7. Kvalifikācijas darbā izvēlētie uzdevumi ir realizēti un kvalifikācijas darba mērķis ir sasniegts. Uz empīriskā pētījuma jautājumu: “Kā ar muzikālo rimta rotaļu palīdzību var veicināt valodas attīstību 3-4 gadus veciem bērniem?” kvalifikācijas darba autore pētījuma laikā ir atbildējusi un darba autore var secināt, ka muzikālās ritma rotaļas ir aktuālas un saistošas bērniem 3-4 gadu vecumā, kā arī muzikālās ritma rotaļas ir labs palīg līdzeklis valodas un runas apgūšanai pirmsskolā.

Izmantotās literatūras un avotu saraksts

1. **3-4 years: preschooler development. The Australian parenting website.**
Tiešsaiste: <https://raisingchildren.net.au/preschoolers/development/development-tracker/3-4-years> – [Skatīts: 20.11.2021.]
2. **Aiello R.** *Music and Language: Parallels and Contrasts*, 1994. p. 40-63
3. **Alī M.** Mana bērna attīstības ceļš. Rīga: Jumava, 2009.
4. **Bāra A.** *Runā ar mani, māmiņ!* Rīga: Zvaigzne ABC, 2016, 47lpp.
5. **Birzkops J.** *Muzicēšana kā labākā intelektuālo spēju attīstītāja*, Rīga: Liesma, 1999, 15.lpp.
6. **Boulbijs Dž.** *Drošais pamats*, Rīga: Raka, 1998.
7. **Boulousa I.** *Mācību stili un metodes.* DUPFF lekciju kurss 2002./2003.
8. **Brice B.** *Kociņu spēles.* Rīga: Raka, 2019.
9. **Brice B.** *Vingrosim ar dziesmiņu.* Rīga: Raka, 2011.
10. **Brice B.** *Skaņu pasakas un ritma rotaļas.* Rīga: Zvaigzne ABC, 2018
11. **Encyclopedia Britannica.** Tiešsaiste:
<https://www.britannica.com/science/psychological-development> – [Skatīts : 07.10.2021.]
12. **Gadner H.** *Frames of Mind*, New York: Basic Books, 1993.
13. **Golubina V.** *Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata*, Rīga: SIA Izglītības soļi, 2007, 119.lpp.
14. **Kāposta I.** *Didaktiskā spēle kā skolēnu mācību motivācijas veidotājs faktors. Promocijas darba kopsavilkums.* Rīga: LU, 1993, 27. lpp.
15. **Krūmiņš R.** *Psiholoģijas zinātne mūzikas pedagogijai*
16. **Lasmane L.** *Muzikālā audzināšana pirmskolā.* Rīga: Izdevniecība Raka, 2012
17. **Līduma A.** *Bērna muzikalitāte*, Rīga: biedrība “Librum”, 2015.
18. **Markus D.** *Bērns runā kultūras pasaulē*, Rīga: Rasa ABC, 2007, 159 lpp.
19. **Markus D.** *Bērna valoda: no pirmā kļiedziņa līdz pasakai*, Rīga: Rasa ABC, 2003, 80-81.lpp.
20. **Microsoft Terminology.** Tiešsaiste: (<https://www.microsoft.com/en-us/language/Search?&searchTerm=conversation&langID=477&Source=true&productid=undefined>) – [Skatīts: 12.09.2021.]

21. **Nacionālā enciklopēdija.** Tiešsaiste: <https://enciklopedija.lv/meklet/stostīšanās> – [Skatīts: 25.08.2021.]
22. **Panova, L. Psihoemocionālā attīstība un tās traucējumi bērniem,** 2017. Tiešsaiste: <http://www.ergoterapija.lv/images/VK2017/4.pdf> – [Skatīts: 19.09.2021.]
23. **Papoušek H. Musicality in infancy research,** 1996., p.30.
24. **Plaude A. Bērns starp pieaugušajiem. Rokasgrāmata skolotājiem.** Rīga: Zvaigzne ABC, 2011, 36 lpp.
25. **Skaidrojošā sinonīmu vārdnīca Tēzauris.** Tiešsaiste: (<https://tezaurs.lv/rotala>) – [Skatīts: 04.10.2021.]
26. **Skujiņa V. Valodas pamatterminu skaidrojošā vārdnīca,** 2007.
27. **Smits E. Paātrināta mācīšanās klasē.** Rīga: Pētergailis, 2000.
28. **Stangaine I. Pieaugušā un bērna sociālā mijiedarbība rotaļā pirmsskolēna komunikatīvās kompetences sekmētāja5.starptautiskā zinātniskā konference.** Rīga: LU, 2010, 312. – 317.lpp.
29. **Stagaine I. Pirmsskolas vecuma bērna dialogrunas attīstība rotaļās.** Promocijas darbs, Rīga: RPIVA, 2015, 36.lpp
30. **Svence G. Attīstības psiholoģija.** Rīga: Zvaigzne ABC, 1999, 158.lpp.
31. **Pirmsskolas izglītības mācību satura programma. Kompetenču pieeja mācību saturā.** Tiešsaiste: (<https://mape.skola2030.lv/resources/10>) – [Skatīts: 25.09.2021.]
32. **Vikmane B. Pirmsskolas izglītības asociācijas 8.konforence. Kustība un ritms pirmsskolā.** OMEP Latvija, 2006, 111.lpp.
33. **Vorda S. Mazais runā,** Rīga: Zvaigzne ABC, 2017, 327. lpp.
34. **Zimmer R, Handbuch Sprachförderung durch Bewegung.** Freiburg: Verlag Herder GmbH, 2010, 219.lpp.
35. **Радынова, О., Катинене, А., & Палавандишвили, М. Музыкальное воспитание дошкольников. (О. Радынова, Red.)** Москва: Просвящение: Владос, 1994.

PIELIKUMI

Muzikālās ritma rotaļas, kuras veicina dzirdētā atdarināšanu ar skaņu rīkiem, balsi dažādās intonācijās, ar mīmiku, ķermeņa žestiem

1. Muzikālā ritma rotaļa “Dejošais orķestris” (Brice, 2009, 77.lpp.)

Nepieciešams: dažāda veida skaņu rīki, atbilstoši bērnu skaitam, kuri ir droši, bērnam kustoties,

piemēram, zvārguļi, zvaniņi, grabuļi, skanīgās caurules, kokosrieksta čaumalas u.tml.

Rotaļas norise: bērni ar atšķirīgiem skaņu rīkiem atbilstoši mūzikai 1 daļā izpilda dažādas kustības pa instrumentu grupām, mūzikas 2 daļā spēlē un dejo apvienotais orķestris – visi bērni.

Kad bērni ir labi apguvuši darbības un izjūt mūzikas daļu maiņu, var spēlēt kādu “solo” instrumentu, piemēram, ksilofonu, metalafonu, bungas, tamburīnu, trijstūri u. tml.

2. Muzikālā ritma rotaļa “Dariet līdzī man!” (Brice, 2011, 115.lpp.)

Nepieciešams: Šeikeri vai grabuļi atbilstoši bērnu skaitam.

Rotaļas norise: Bērni stāv aplī, rokās ir grabuļi vai šeikeri. 1.-4.taktī bērni stāv uz vietas, ritmiski dzied un grabina skaņu rīkus. Pēc tam tos noliek uz grīdas sev priekšā, 5.-8.taktī klausās un skatās, kādas kustības rāda audzinātāja, tad visi tās atkārto. Turpinot rotaļu, paņem skaņu rīkus un dziedot skandina tos.

5 La-la-la-la - la-la-la - la-la-la-la - la-la-la.

1. So-ļo-jam, so-ļo-jam, da-riet vi-si lī-dzi man!

2. Paskrienam, paskrienam, dariet visi līdzī man!
3. Lēkājām, lēkājām, dariet visi līdzī man!
4. Plaukšķinām, plaukšķinām, dariet visi līdzī man!
5. Dejojam, dejojam, dariet visi līdzī man!
6. Pamājam, pamājam, dariet visi līdzī man!

Muzikālās ritma rotaļas, kuras veicina pareizu skaņu izrunu

1. Muzikālā ritma rotaļa “Lietus vīriņi” (Brice, 2019, 81.lpp.)

Nepieciešams: katram rotaļas dalībniekam divi biezo kokteiļu salmiņi vai ritma kociņi;

Rotaļas norise: Bērni ar skolotāja skandē dzejoli, papildinot skandēšanu ar salmiņu piesitieniem.

Lietus vīriņi ar sietu	<i>Ar salmiņu piesitieniem atkāрто runas ritmu</i>
Visu nakti sijā lietu;	<i>Ar salmiņu piesitieniem atkāрто runas ritmu</i>
Rīta pusē piekusuši-	<i>Ar salmiņu piesitieniem atkāрто runas ritmu</i>
Mākoņgultās aizmiguši.	<i>Pietupstas, aizver acis un atdarina guļošo</i>
<i>(L. Apšeniece)</i>	<i>krākšanu</i>

2. Ritma rotaļa “Zaķa burkāni” (B. Brice)

Rotaļas norise: bērni sēž aplī uz grīdas, rokas uzlikuši uz ceļgaliem. Rotaļas vadītājs (skolotājs) skandē.

Zaķis nesa zaķēniem	<i>Ritmiski piesitieni pa ceļgaliem</i>
Maisā gardus burkānus;	
Paklūp zaķis saplīst maiss,	<i>Piesit abas plaukstas pa grīdu, tad sasiit</i>
	<i>plaukstas</i>
ripo projām nesamais.	<i>“Kamoliņa” tīšanas kustības</i>
Ai, ai, kā tad tā?	<i>Pie “ai, ai” pieliek plaukstas pie vaigiem,</i>
	<i>šūpo galvu</i>
Ko nu grauzīs vakarā?	<i>Izpleš abas rokas un paceļ plecus</i>

Kad bērni apguvuši skaitāmo pantu un kustības, rotaļu var veikt dažādos tempos (lēni, ātri), “balsīs” (peļu, lāča pantiņu u.c.), izteiksmēs (priecīgi, bēdīgi, dusmīgi) vai dinamikā.

Muzikālās ritma rotaļas, kuras veicina prasmi atbildēt uz jautājumiem

1. Muzikālā ritma rotaļa “Lācītis piekūsis” (Brice, 2011)

1. Ma-zais lā-cīt's aiz-mi-dzis, ļo-ti, ļo-ti pie-ku-sis,
 5 sap-nī ma-zas mu-ši-ņas li-do ļo-ti prie-cī gas!

Zum, zum, zum, zum, zum, zum, ļo-ti prie-cī-gas!

2. Mazais zaķītis aizmidzis, ļoti, ļoti piekūsis.

Sapnī redz viņš burkānus – ļoti, ļoti garšīgus.

Ņam, ņam, ļoti garšīgus!

3. Mazais kaķēns aizmidzis, ļoti, ļoti piekūsis,

Sapnī mazas pelītes skraida ļoti priecīgas.

Pī-pī, ļoti priecīgas!

Rotaļas norises varianti:

1. Sēžot dzied un ritmā dipina kājas.

2. Dzied un spēlē ritma kociņus vai akmentiņus.

3. Staigā pa telpu, atdarinot lāča, zaķīša, kaķīša gaitu, dzied.

Darba autore rotaļas beigās vēršas pie bērniem ar šādiem jautājumiem: “Kāpēc mazais lācītis, zaķītis un kaķēns bija aizmidzis? Kā viņi jutās?”, “Ko mazais lācītis redzēja sapnī?”, “Ko mazais zaķītis redzēja sapnī?”, “Kādi bija burkāni, kurus zaķītis redzēja sapnī?”.

Skolotāja, pirms jautājumu uzdošanas, bērniem pastāsta, ka runāt drīkst tikai tas, kuram rokās ir “jautrais mikrofons”.

2. Rotaļa ar ritma kociņiem un dziedāšanu (Brice, 2010, 56)

Nepieciešams: ritma kociņi atbilstoši bērnu skaitam.

Rotaļas norise: Bērni sēž aplī uz grīdas, kājas pievilktas un sakrustotas. Rotaļas laikā dzied kādu latviešu tautasdziesmu, piemēram, “Kur tad tu nu biji, āzīti?”, “Kur, tu teci” vai citu vienkāršu dziesmiņu ar ritmisku piedziedājumu.

Dziedot padod pa apli kociņus, to noliekot ar skaņu priekšā uz grīdas pa labi blakus sēdošajam.

Piedziedājumā ar kociņu veic ritmiskus piesitienus pa grīdu. Atsākoties nākamajam pantam, turpina ritmiski likt kociņus uz grīdas pa labi.

Piedziedājuma daļā katru reizi var izpildīt cita veida piesitienus, par to rotaļas dalībniekus brīdina pirms rotaļas uzsākšanas. Piesitienu maiņu veic skolotājs vai bērni, kurus izvēlas pirms rotaļas.

1. reizē izpilda vieglus, ritmiskus piesitienus ar ritma kociņiem pa grīdu.
2. reizē izpilda vieglus, ritmiskus piesitienus pa grīdu pamīšus ar abiem kociņa galiem u.tml.

Muzikālās ritma rotaļas, kuras veicina prasmi rīkoties atbilstoši saklausītajai informācijai un lietot īsas, vienkāršas frāzes par to, ko dara

1. Muzikālā ritma rotaļa “Ko prot mani kociņi” (Brice, B., 2019, 94.lpp.)

Nepieciešams: divi ritma kociņi katram rotaļas dalībniekam.

Rotaļas apraksts: Bērni sēž uz grīdas ar nedaudz izplestām kājām. Skandējot dzejoli, vienlaikus darbojas ar ritma kociņiem. Katru dzejoļa rindiņu atkārto divas reizes.

<p>Soļo, soļo kociņi tā kā braši zirdziņi, Lēkā, lēkā kociņi tā kā braši zirdziņi, Lido, lido kociņi augstu tā kā putniņi,</p> <p>Griežas, griežas kociņi tā kā ratu riteņi, Sēd uz galvas kociņi tā kā mazi radziņi, Skrien no kalna lejiņā,</p> <p>Atkal augšā kalniņā,</p> <p>Vakarā, kad saule riet, Abi blakus gulēt iet.</p> <p><i>(L. Saulīte)</i></p>	<p><i>Kociņus spēlē pamīšus pa grīdu</i> <i>Spēlē vienlaicīgi ar abām rokām</i> <i>Kociņu paņem pie vidus daļas, cilā uz</i> <i>Augšu, uz leju un šūpo kā putnu spārniņus</i> <i>Ar kociņiem veic kamola tīšanas kustības</i> <i>Veic darbību atbilstoši tekstam</i> <i>Ripina kociņus lejup pa kopā sakļautām</i> <i>kājām</i> <i>Ripina kociņus augšup pa kopā sakļautām</i> <i>kājām</i> <i>Noliek sev blakus abus kociņus kopā uz</i> <i>grīdas</i></p>
---	---

2. Muzikālā ritma rotaļa “Tuk-tuk, kociņi” (Brice, 2019, 93.lpp.)

Nepieciešams: katram rotaļas dalībniekam divi rimta kociņi- vāļītes.

Rotaļas norise: Skolotāja ar bērniem skandē: “*Tuk, tuk, man ir rokās kociņi,*

Nē, tie nav kociņi, tā ir... (stabule, putekļu sūcējs, karotes, radziņi, vilka zobi, zaķa ausis, u.c.)”

Pēc tam ar kociņiem imitē nosauktajam priekšmetam atbilstošu darbību.

Nākamajā rotaļnodarbībā skolotājs rosina bērnus pašus domāt un parādīt, par ko vēl ritma kociņi varētu pārvērsties.

Intervija ar pirmsskolas skolotāju Ivitu Bombaku

1. Vai bērnudārza grupiņā, kurā Jūs strādājat, ir bērni ar valodas un saskarsmes grūtībām?

Grupiņā, kurā strādāju ir bērni ar nelielām valodas problēmām – nespēj izrunāt kādas skaņas.

2. Kādi, Jūsaprāt, varētu būt iemesli traucētai valodas apguvei bērniem 3-4 gadu vecumā?

Manuprāt, iemesli var būt dažādi gan fiziska rakstura, gan emocionāla/garīga rakstura. Pie pirmā varētu būt, vāja mēles muskulatūra, vājš žoklis vai arī vispārīgi vāji muskuļi, īsa mēles saitīte, netiek attīstīta valoda, caur sīkās motorikas attīstīšanu, visu pasaka bērna priekšā, tādejādi liedzot bērnam iespēju mācīties runāt pašam. Vēl varētu būt, ka ar bērnu maz komunicē, maz lasa pasakas, maz rāda priekšmetus, darbības (tos/tās nenosaucot vārdā), bērns spēlē spēlītes telefonā, vai skatās multfilmas, kur dzird skaņu, bet neredz, kā patiesībā kustās tēla mute, izrunājot vārdus, vai arī bērnam ir kādi attīstības traucējumi smadzenēs, kas kavē valodas attīstību. Pie otrā varētu būt emocionālas traumas, negadījumi, kad bērns piedzīvo traumu, un nav spējīgs vairs runāt. Tie var būt, nelaiimes gadījumi, jaunāka bērna ienākšana ģimenē, stress, novārtā atstāšana.

3. Kādas metodes Jūs izmantojat savā darbā, lai veicinātu valodas prasmju apguvi?

Mēs radām daudz un dažādus priekšmetus par dažādām tēmām ļaujām bērniem ar tiem darboties, aptaustīt, izjust (tie vienmēr ir bērnam pieejami un ar tiem ir atļauts darboties). Daudz darbojamies ar rokām, attīstām sīko muskulatūru.

Mācot jaunus vārdus/lietas/burtus izmantojam Montessori metodes trīs pakāpju lekciju. Kur 1. pakāpē bērnu iepazīstina ar 3 jauniem vārdiem/priekšmetiem/burtiem, nosauc tos, ļauj tos aptaustīt. 2. pakāpē skolotājs nosaucot lūdz parādīt kādu no trim jaunajām lietām, bet 3. pakāpē, skolotājs rāda uz jaunajām lietām, un jautā, : Kas tas ir?, un bērns atbild.

Pašas skolotājas, runājam pilnos, loģiskos teikumus, mācam bērniem runāt pilnos teikumus. Dodam iespēju izteikt savas domas, vai stāstīt atgadījumus no viņu dzīvēm vai vienkārši skaļi filozofēt. Palīdzam bērnam noformulēt viņa domas, atrast īstos vārdus. Pirms pusdienas miega lasām priekšā pasakas. Ir ļoti svarīgi bērniem paskaidrot nezināmu vārdu nozīmi.

4. Vai rotaļas ar mūzikas elementiem, piemēram, muzikālās ritma rotaļas, Jūsaprāt, var palīdzēt bērniem vieglāk apgūt valodu? Kāpēc?

Jā, piekrītu. Mūzika nomierina, dod prieku, rada vēlmi iesaistīties. No sākuma “pielīp” melodija, kurai gribās dungot līdz, bet vēlāk jau tā melodija palīdz atcerēties vārdus, kas teikti/mācīti kopā ar melodiju.

5. Vai Jūs savā ikdienā ar bērniem izmantojat muzikālās ritma rotaļas vai cita veida muzikālās rotaļas?

Vairāk to dara mūzikas skolotāja, kas strādā pēc ORFF metodes, mēs vairāk izmantojam pirkstiņrotaļas, vai dziedam galda dziesmiņas ar kustībām.

Intervija ar pirmsskolas skolotāju Līvu Brēdiku

1. Vai bērnudārza grupiņā, kurā Jūs strādājat, ir bērni ar valodas un saskarsmes grūtībām?

Jā, diemžēl ir bērni ar valodas grūtībām. Jo daži nāk no citām valstīm un, piemēram, latviešu valoda nav dzimtā valoda vai ir kādi citi iemesli saskarsmes un komunikācijas grūtībām.

2. Kādi, Jūsaprāt, varētu būt iemesli traucētai valodas apguvei bērniem 3-4 gadu vecumā mūsdienās?

Mūsu laikmets ir laikmets, kurā ir daudz tehnoloģiju. Mūsu dzīves šobrīd ir straujās un tendence ir tāda, ka daudzi vecāki daudz strādā un viņiem neatliek laika aprunāties un pavadīt laiku ar bērniem. Pamācīt bērnam kādu prasmī un viena no būtiskākajām prasmēm ir valoda. Uzskatu, ka, liela nozīme ir videi, kādā bērns uzturas, vecāku izglītības līmenis, vecāku noslogotība un iespēja būt ar savām atvasēm, vecvecāku piesaiste bērna audzināšanā, temperaments. Bet protams ir arī izņēmumi, piemēram, valodas traucējumus var arī pārmantot no vecākiem, kādu slimību, kas aizkavē valodas apguvi.

3. Kādas metodes Jūs izmantojat savā darbā, lai veicinātu valodas prasmju apguvi?

Es savā darbā ikdienā izmantoju rotaļnodarbības, lomu spēles. Ļoti bieži atkārtāju vienu un to pašu vārdu, teikumu vai frāzi visas dienas garumā.

4. Vai rotaļas ar mūzikas elementiem, piemēram, muzikālās ritma rotaļas, Jūsaprāt, var palīdzēt bērniem vieglāk apgūt valodu? Kāpēc?

Es domāju, ka tas var veicināt, bet ne to var izvirzīt kā galveno mācīšanas metodi. No manas pieredzes raugoties, bērns šajā vecumā posmā tikai atkārtos vārdus, vai vienkārši kustās. Bērns nesaprotot dziesmas vārdu nozīmi un neredzu, ka pielieto tos ikdienā. Jau ap 5-6 gadu vecumā tas tiek pielietots ikdienā un ja rotaļā ir tieši šis vārds ar kustību parādīts, tad tas veicina.

5. Vai Jūs savā ikdienā ar bērniem izmantojat muzikālās ritma rotaļas vai cita veida muzikālās rotaļas?

Izmantoju, bet reti. Muzikālās ritma rotaļas izmantoju, kad ceļamies no diendusas, lai bērni pamostas. Pirmsskolā, kurā es strādāju, muzikālās rotaļas parasti vada un organizē mūzikas skolotāja.

Kvalifikācijas darbs „Valodas sekmēšana ar muzikālo ritma rotaļu palīdzību pirmsskolas izglītības iestādē bērniem 3-4 gadu vecumā” izstrādāts Latvijas Universitātes Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi un izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti.

Autors: _____Alise Brēdika_____

(vārds, uzvārds)

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Darba zinātniskais vadītājs/a: _____Mag.paed. Ineta Aizporiete_____

(zinātniskais grāds, vārds, uzvārds)

2021. gada rudens semestris

ŠIS DARBS PARAKSTĪTS AR DROŠU ELEKTRONISKO PARAKSTU UN SATUR LAIKA ZĪMOGU.